

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- ЦИФРОВІЗАЦІЯ

∨ *Закон про цифровізацію ЗСУ*

- БОРОТЬБА З КОНТРАБАНДОЮ

∨ *В Україні ухвалено Закон про криміналізацію контрабанди товарів*

№ 4 (268) ЛЮТИЙ 2024

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 04 (268) 2024

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор
Ю. Половинчак

Редакційна колегія:
Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України В. Зеленський підписав
Закон України щодо демобілізації
строковиків 3
Президент України підписав Закон України
щодо спрощення порядку зміни цільового
призначення земельних ділянок для
залучення інвестицій 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Беззуб І.
Закон України про цифровізацію ЗСУ:
що саме (не) підтримують експерти 4
Чернявська Л.
В Україні ухвалено Закон
про криміналізацію контрабанди товарів ... 11

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 19

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України В. Зеленський підписав Закон України щодо демобілізації строковиків

Президент підписав Закон України щодо демобілізації строковиків. Це відображено у картці документа № 11035 «Проект Закону про внесення змін до глави XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо строків строкової військової служби».

Верховна Рада України підтримала проект закону 23 лютого. Ідеться про демобілізацію військовослужбовців строкової служби, які вислужили встановлені строки у 2024 р. Під час дії воєнного стану їм буде надана можливість звільнення у запас.

Зміни передбачають, що під час проведення мобілізації, військовослужбовці строкової військової служби, строк військової служби яких, встановлений ч. 1 ст. 23 Закону України щодо військової служби, закінчився під час дії воєнного стану та військову службу яких продовжено понад встановлені строки відповідно до ч. 9 ст. 23 цього Закону, як виняток з положень ч. 9 ст. 23 цього Закону звільняються з військової служби в запас у строки, визначені Указом Президента України (*LB.ua (https://lb.ua/society/2024/02/26/600496_prezident_zelenskiy_pidpisav_zakon.html)*). – 2024. – 26.02).

Президент України підписав Закон України щодо спрощення порядку зміни цільового призначення земельних ділянок для залучення інвестицій

26 лютого 2024 р. Президент України підписав Закон України № 3563-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку зміни цільового призначення земельних ділянок для залучення інвестицій з метою швидкої відбудови України», прийнятий Верховною Радою України 6 лютого 2024 р.

Закон спростив порядок встановлення та зміни цільового призначення земельних ділянок (крім земель, віднесених до категорій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, земель історико-культурного призначення, земель водного фонду, рекреаційного, оздоровчого, лісогосподарського призначення) на території за межами населених пунктів, стосовно якої відсутня містобудівна документація, для розміщення об'єктів промисловості та енергетики, у період дії воєнного стану в Україні та протягом 5 років з дня його припинення.

Також цим Законом визначено, що Кабінет Міністрів України має створити реєстр територій, забруднених/імовірно забруднених вибухонебезпечними предметами, для збирання, накопичення, обліку, обробки, зберігання та захисту відомостей про землі, забруднені вибухонебезпечними предметами або непридатні для використання у зв'язку з потенційною загрозою їх забруднення вибухонебезпечними предметами.

Згідно з документом Закон набере чинності через три місяці з дня його опублікування, крім п. 3 розділу II, який набере чинності з дня опублікування.

За матеріалами пресслужби Апарату Верховної Ради України (*ЮРЛІГА (https://jurliga.ligazakon.net/news/225898_prezident_dpisav-zakon-shchodo-sproshchennya-poryadku-zmni-tslovogo-priznachennya-zemelnikh-dlyanok-dlya-zaluchennya-nvestitsiy)*). – 2024. – 27.02).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

I. Беззуб, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Закон України про цифровізацію ЗСУ: що саме (не) підтримують експерти

Перемогти у війні Україна може за допомогою інтелектуальних рішень, а для цього українській армії критично необхідна цифровізація, переконані і військові, і експерти, і фахівці. В армії потрібно цифровізувати всі процеси, і йдеться не лише про позбавлення від паперової тяганини, переконана засновник ГО «Центр підтримки аеророзвідки» М. Берлінська. Повноцінний електронний облік військовозобов'язаних дасть змогу зменшити прогалини в процесі мобілізації, заявляли представники Міністерства оборони України і Генерального штабу ЗСУ.

Після довгих і складних дискусій Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення порядку обробки та використання даних в державних реєстрах для військового обліку та набуття статусу ветерана війни під час дії воєнного стану» (реєстр. № 10062), який розблоковує цифровізацію української армії.

Зокрема, документ стосується таких основних напрямів:

1. Можливість посилення кіберзахисту та надання Україні права розміщувати свої IT-системи у військових хмарних сховищах країн-членів НАТО.

Завдяки цьому, за даними Міноборони:

– буде вивільнено засоби ППО, які наразі захищають національні дата-центри від постійних ракетних обстрілів (натомість цей ресурс буде використовуватись для прикриття інших об'єктів військової та цивільної інфраструктури);

– прискориться та розшириться доступ Сил оборони України до розвідданих союзників;

– прискориться розробка та розгортання нових бойових систем та електронних сервісів для війська;

– посиляться захист даних від кібератак РФ.

Член Комітету ВРУ з питань правоохоронної діяльності О. Устінова, коментуючи прийняття законопроекту, зазначила, що ці дані будуть зберігатися у хмарному сховищі на серверах за кордоном, на що іноземні партнери виділять 100 млн дол.

2. Вдосконалення взаємодії між реєстрами та розширення переліку відомостей про військовозобов'язаних, що дозволить наповнити Єдиний електронний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних і резервістів «Оберіг» за спрощеною процедурою, без зайвої бюрократії.

«Оберіг» – це державний електронний реєстр військовозобов'язаних України, містить інформацію про всіх призовників, військовозобов'язаних та резервістів віком від 18 до 60 років (Закон України «Про єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних і резервістів» ухвалили в березні 2017 р.). Ця електронна система створена для забезпечення військового обліку громадян України, а в умовах війни реєстр має спростити процес мобілізації до лав ЗСУ, підвищити ефективність роботи ТЦК та запобігати корупції. Власником реєстру «Оберіг» та персональних даних є Міністерство оборони України, розпорядник – Генеральний штаб ЗСУ. Доступ до даних мають також Служба безпеки України і Служба зовнішньої розвідки України. Адміністраторами реєстру визначені обласні Територіальні центри комплектації (ТЦК). Наповнення даними покладено на районні та міські центри комплектування.

Дані для реєстру збирають з уже існуючих державних реєстрів – Міністерства фінансів України, МВС, Міністерства освіти і науки України, Державної судової адміністрації України, Пенсійного фонду України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства соціальної політики України,

ЦВК, Державної прикордонної служб України, що не потребуватиме дозволу на обробку персональних даних.

Реєстр «Оберіг» містить такі дані: ПІБ, дата та місце народження, стать, громадянство; місце проживання та перебування; сімейний стан, наявність дітей; освіта, професія, місце роботи; відомості про знання іноземних мов, підвищення кваліфікації; стан здоров'я; військово-облікова спеціальність; відомості про участь у бойових діях, отримання бойових поранень; відомості про батьків; реквізити внутрішнього та закордонного паспорта; наявність підстав для виїзду за кордон під час воєнного стану; ПІН; оцифрований образ обличчя; дані про судимість і відкриті виконавчі провадження; номер телефону; адреса електронної пошти; інформація про дозволи на володіння зброєю; дані про купівлю та перереєстрацію транспорту, отримання водійських прав; результати явки в ТЦК та проходження медкомісії.

Подивитися їх та вносити зміни щодо своїх персональних даних можна буде в електронному кабінеті військовозобов'язаного на окремо створеному для цього ресурсі.

Внесена до реєстру інформація конфіденційна, нерозголошення якої гарантується державою.

Станом на кінець 2023 р. система «Оберіг» працювала, але не була синхронізована з усіма необхідними державними реєстрами, тому інформація наповнена і верифікувана на 90 %, заявила профільний заступник міністра оборони України К. Черногоренко. При цьому, підкреслила вона, були усунені наявні в реєстрі дублі, неактуальна інформація. Це значно покращує роботу ТЦК, зокрема, сприятиме налагодженню відправлення повісток.

Керівник служби зв'язків із громадськістю командування Сухопутних військ ЗСУ В. Фітьо уточнив, що після синхронізації баз даних у більшості випадків відпаде потреба в заходах оповіщення, Центри комплектування та соціалізації зможуть відслідковувати переміщення осіб. За його словами, це спростить проведення мобілізації.

Окрім того, законодавчий акт запроваджує можливість створення і використання цифрового військово-облікового документа (сертифіката).

3. Спрощення отримання статусу учасника бойових дій (УБД). Згідно документа, інформація про людей, які мають право на отримання статусу УБД, зберігатиметься в окремій частині реєстру. Військовослужбовець особисто або його родичі зможуть подати необхідні документи онлайн.

В ідеалі за новим Законом уповноважена особа у військовій частині має протягом п'яти днів вносити дані до реєстру про виконання бойових розпоряджень. Передбачається, що всі дані про бойові заслуги людини будуть одразу в комп'ютері і будуть доступні відповідним органам. Тоді не треба буде збирати купу документів і підтверджувати свою участь у бойових діях. Військовий набуватиме статус УБД автоматично після формування витягу з реєстру з унікальним електронним ідентифікатором (наприклад, QR-код, штриховий код, цифровий код). Також можна буде онлайн встановити статус людини з інвалідністю через війну.

Але в разі неможливості військової частини надати відомості – комісія залишатиметься.

Джерело інформації: <https://www.mil.gov.ua/news/2024/01/20/hmarni-poslugi-oberig-ubd--shho-zminyue-zakonoproekt-10062/>

За словами міністра оборони України Р. Умерова, новий Закон дасть змогу українській армії прискорити процеси обміну інформацією. Послуги та процеси для військовослужбовців нарешті повністю перейдуть у зручний цифровий формат, який буде врегульовано законом, зазначив міністр.

Однак і депутати, і експерти, і юристи вбачають у документі не тільки переваги, а й низку суттєвих недоліків.

Найбільше критики зазнало питання передачі даних із грифом секретності до третіх країн. На думку низки експертів, новий Закон створює ризики, через які дані українських військовослужбовців у країнах НАТО згодом можуть опинитися в руках РФ. На підтвердження цієї тези, зокрема, грає факт серйозного витоку даних Пентагону у 2023 р., під час якого були оприлюднені плани США та НАТО щодо посилення України.

Не можна розміщувати таємну інформацію на серверах за кордоном, тим паче системи бойового управління під час війни, переконаний секретар Комітету ВРУ з питань національної безпеки, оборони та розвідки Р. Костенко. На його думку, це може призвести до катастрофічних наслідків для України, які потім буде неможливо виправити.

Такої ж думки дотримується і член парламентського Комітету з питань національної безпеки, оборони та розвідки С. Бобровська. За її словами, досвід країн, що є союзниками в межах НАТО, показує, що обмін таємною інформацією доцільний у випадку спільних національних інтересів цих країн, або Альянсу. Однак навіщо Україні розташовувати в країнах НАТО бази даних з таємною інформацією, яка жодним чином цих країн не стосується? Авторам правок до цього законопроекту, наголосила народний депутат, варто пригадати, що розвідувальна інформація збирається не лише про ворогів, а й про союзників.

На думку засновника БФ «Повернись живим» і екзаступника міністра оборони В. Дейнеги, Україна могла б побудувати коштом партнерів власні хмари під системи, але це значно складніше і комплексніше завдання, до якого все одно треба буде повертатися. Адже тримати таємницю за кордоном – це тимчасове швидке рішення. А ухваленим Законом, вважає В. Дейнега, Україна розписується у власній неспроможності захищати державну таємницю без корупції, натомість віддаючи секретні дані до інших держав.

Ризики для таємної інформації, що можуть виникнути в частині використання хмар у

країнах НАТО, цілком реальні, підтверджує думку нардепів екзаступник голови Держспецзв'язку В. Жора. Чому, на його думку, замість більш конкретних формулювань туди включили всі країни НАТО, у тому числі ті, які демонструють щодо до України недружнє ставлення. Так само, яким чином використання хмар і дата-центрів наблизить ІТ-інфраструктуру ЗСУ до стандартів НАТО. А іноземні розвідки, якими б дружніми вони не були, завжди матимуть доступ до даних у цих хмарах. Крім цього, зазначив він, впродовж тривалого часу кіберзахист у військових системах України був далеко не на першому місці.

Про країни НАТО, які мають тісніші зв'язки з РФ, ніж хотілося б, зокрема, Туреччину, Словаччину, Угорщину, говорить і фахівець з питань кібербезпеки І. Петухов. Між країнами є інтереси, а не дружба. Персональні дані в сучасному світі – найцінніше, що є у людини. А Верховна Рада України, прийнявши Закон України № 10062, порушила Закон України щодо персональних даних. Це порушує і Директиву ЄС щодо мережевої та інформаційної безпеки (NIS2), резюмує І. Петухов. Сьогодні ці дані будуть потрібні для одного, а завтра ніхто не застрахований, що хтось із можновладців не почне використовувати ці бази даних для тиску на політичних опонентів чи їх рідню, зазначив фахівець.

Адвокат приймальні Української Гельсінської спілки з прав людини Р. Лихачов також сумнівається щодо невразливості електронних систем. Враховуючи нещодавній злам «Київстару», є досить багато запитань хто буде забезпечувати захист цих даних у середовищах Міноборони України. Якщо зламують ці дані, супротивник отримає фактично повністю всю інформацію про всіх громадян, яка дасть змогу використовувати її не тільки на полі бою, а й у мирному житті, адже там буде досить багато персональних даних (електронні адреси, телефони тощо), звернув увагу юрист.

Відповідно до Закону, також не зрозуміло, хто забезпечуватиме захист наших ІТ-системи у військових хмарних сховищах країн-членів

НАТО і за якими міжнародними зобов'язаннями. Загалом, якщо врахують численні моменти щодо порушень прав людини, то загалом ця система була б позитивною, наголосив адвокат Р. Лихачов (URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/cifrovizaciya-armiji-yaki-pozitivni-ta-negativni-zmini-nese-ukrajincyam-noviy-zakon-50384938.html>).

Попри суперечки та дискусії, норму про можливість використання закордонних хмарних технологій для зберігання й оброблення даних з реєстрів Міноборони України було ухвалено в законопроекті у цілому.

Разом із хмарним обміном даними, не менше дискусій викликало і питання функціонування реєстру «Оберіг». Частина експертів висловили думку, що Закон у неконституційний спосіб унормовує у цілому питання збору персональних даних без згоди самих людей. Про те, що деякі положення документа не узгоджуються з чинними нормами Конституції України, ідеться навіть у висновку Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України. Зокрема, у висновку наголошується, що персональні дані, які хочуть збирати для автоматизованого оброблення, мають бути адекватними та ненадмірними для виконання цілей, заради яких вони зберігаються. Також фахівці звернули увагу, що фізичні особи мають знати про те, що персональні відомості про них збираються, а опрацювання цих даних має бути законним і правомірним, а опрацювання даних про стан здоров'я, якщо законодавство не забезпечує відповідних гарантій, заборонено.

Ще експерти наголошують, що в Законі не передбачено, протягом яких термінів оброблюватиметься ця чутлива інформація.

Адвокат Р. Кравець у свою чергу акцентує увагу на тому, що внесення особистих даних військовозобов'язаних у такій кількості до Єдиного цифрового реєстру немає в жодній країні у світі, і не дарма. У тому форматі, що обговорюється, адвокат називає рішення неконституційним і таким, що порушує низку українських та європейських законів, які регулюють ці питання. Він також наголошує, що, звернувшись до міжнародного суду, людина може вимагати видалення своєї персональної інформації із загального доступу.

Викликає занепокоєння і той факт, що в Законі не прописані механізми захисту персональних даних українців та відповідальності за їхню безпеку.

Про те, що прийнятий ВРУ Закон України щодо військового обліку загрожує не лише особистій безпеці військовослужбовців і ставить під загрозу національну безпеку, а й вступає в конфлікт з положеннями Конституції України і є прямим порушенням національного законодавства, говорить і виконавчий директор Української Гельсінської спілки з прав людини О. Павліченко. Крім того, додає фахівець, це суперечить Загальному регламенту про захист даних усіх осіб у межах ЄС та Європейської економічної зони (GDPR-політиці), який є засадничим стандартом у європейському законодавстві.

В Україні діє комплексна система захисту подібної інформації (КСЗІ) трьох рівнів. Її діяльність забезпечує СБУ, і внутрішні реєстри перебувають під надійним захистом. Новий Закон передбачає зберігання даних на закордонних серверах, де наша система КСЗІ не працює, тому ми не можемо бути впевнені в захисті цих даних. Усе ускладнюється тим, що йдеться про військових, а отже, про особливо чутливу інформацію, яка повинна захищатися на найвищому рівні, пояснив експерт.

Разом з тим, наголосив О. Павліченко, Закон може бути переглянутий постфактум на предмет його конституційності. Зокрема, положення, що порушують засадниче право на особисте та приватне життя. Також причиною для оскарження може стати порушення директиви GDPR, що суперечить європейському підходу до законотворчості і курсу на євроінтеграцію України загалом (URL: <https://war.telegraf.com.ua/ukr/war-in-ukraine/2024-01-18/5828818-zakon-pro-tsifroviy-reestr-prizovnikiv-chomuvin-porushu>).

З одного боку, зазначає адвокат Р. Лихачов, держава має бажання привести військовий облік до ладу, уніфікувати всі дані. З іншого, прийняття Закону ще не означає фактичне нормальне його виконання, адже поки що не зрозуміло, як це буде працювати на практиці: хто буде створювати електронний кабінет,

як зберігатимуться дані, у якому хмарному середовищі тощо (URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/reestr-oberig-yak-pracyuvatime-viyskoviy-oblik-onlayn-poyasnennya-yurista-50385140.html>).

І. Фріз також впевнена, що реєстр навіть після ухвалення Закону буде складно запустити, оскільки Закон не врегульовує всі питання, визначені ст. 26 Закону України «Про публічні електронні реєстри».

Неоднозначна ситуація і з отриманням УБД. Теперішня процедура надання статусу учасника бойових дій дуже складна і бюрократизована, потрібно збирати купу паперів, що принизливо й несправедливо. З мільйона військовослужбовців, які брали участь у захисті держави, лише 20 % отримали відповідний статус УБД. Новий Закон це спрощує. Автоматичне надання статусу учасника бойових дій допоможе родинам бійців дістати знижку на сплату комунальних послуг та забезпечить інші передбачені Законом пільги.

Народний депутат О. Гончаренко наголосив, що автоматичне надання статусу учасника бойових дій виключить корупційну складову і спростить життя нашим захисникам.

Проте, як розповів член Комісії з оцінки корупційних ризиків у ПФУ Б. Ткачук, Законом закладають корупціогенну норму, а саме створення окремого органу, який встановлюватиме статус особи з інвалідністю внаслідок війни. У разі настання інвалідності внаслідок війни її встановлення не має потреби, оскільки посвідчення УБД є документом, що підтверджує статус ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників чи захисниць України, на основі якого надаються відповідні пільги і компенсації, зазначив Б. Ткачук, адже «у разі неможливості військової частини надати відомості – комісія залишатиметься».

У свою чергу Р. Кравець вважає, що будь-яка нова спроба спростити процес надання статусу учасника бойових дій призводить до того, що військові ще більше стикаються з бюрократичними перешкодами. До такого

сценарію можуть призвести помилки/зволікання із внесенням даних про військового в електронну базу. До всього ж, на виконання цієї норми нового Закону додатковий порядок має ще доопрацювати Кабінет Міністрів України.

Позитивно висловлюючись про можливість автоматичного надання статусу УБД, юрист Р.Лихачов наголошує, що основне питання в тому, як саме це працюватиме. Якщо всі ті, хто беруть участь у бойових діях, зараз швидко отримують статус учасника бойових дій, держава, у режимі тотальної економії, отримує нереально велику кількість додаткових бюджетних асигнувань, враховуючи кількість різних виплат, доплат, додаткових відпусток, компенсацій, пільг щодо житлово-комунальної сфери і всіх інших (на особу може бути до 100 тис. на місяць), додав він (URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/reyestr-oberig-yak-pracyuvatime-viyskoviy-oblik-onlayn-royasnennya-yurista-50385140.html>).

Військовий експерт В. Селезньов також вважає, що ухвалений парламентом законопроект спрямований на те, щоб врешті внормувати систему обліку особового складу та систему внутрішніх комунікаційних процесів, але при цьому спрогнозувати як це працюватиме важко.

Крім цього, народні депутати та юристи розкритикували документ через наявні в ньому норми, які передбачають внесення до реєстру військовозобов'язаних інформації про адмінправопорушення українців, виїзди за кордон та боргові зобов'язання. Народні обранці назвали це надмірним втручанням у приватне життя.

Загалом, на думку низки експертів, новий Закон може запрацювати у зв'язці із законопроектом щодо мобілізації.

Незважаючи на те що 16 січня 2024 р. народні депутати ухвалили в цілому законопроект № 10062, Голова Верховної Ради України Р. Стефанчук не підписав його. Причиною стала низка неузгодженостей, які виникли через прийняття одних правок та відхилення інших під час голосування.

Як повідомив перший заступник керівника Комітету ВРУ з питань податкової та митної

політики, нардеп від фракції «Голос» Я. Железняк, під час голосування в залі не вистачило голосів для підтвердження низки поправок. Через це виникла необхідність застосувати окрему процедуру для вирішення цієї проблеми (згідно із ст. 131 Регламенту Верховної Ради України про усунення неузгодженостей).

6 лютого 2024 р. парламентом було проголосовано додаткові поправки для усунення юридичних помилок, допущених при прийнятті Закону щодо цифровізації військового обліку, всі шість пропозицій набрали необхідну кількість голосів.

Зокрема, з урахуванням того, які пункти вже були в чинному Законі, та які були додані до другого читання, та/або відхилені пленарним залом, до реєстру потраплять персональні дані про місце проживання та місце перебування; номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти; відомості про батьків, опікунів, піклувальників та інших представників, а також дітей – за згодою; реквізити паспорта; про зайнятість (код ЄДРПОУ та місцезнаходження підприємства, місце роботи, посада, стаж роботи); реєстраційний номер облікової картки платника податків; відцифрований образ обличчя; відомості про переміщення особи на тимчасово окуповану територію, про освіту та спеціальність, про досвід роботи; про результати медичних оглядів, що проводяться з метою визначення придатності до виконання військового обов'язку; про дозвіл на зберігання та носіння зброї; про оформлення документів для виїзду за кордон на постійне проживання або залишення на постійне проживання за кордоном чи повернення на проживання в Україну, реквізити посвідчення водія та багато іншого. Ці дані будуть цифровізовані.

Отримати інформацію про внесення себе до реєстру військовозобов'язаних можна буде через системи Мінцифри.

Також було остаточно прийнято рішення про можливість здійснювати обробку інформації (у тому числі персональних даних) за допомогою хмарних ресурсів та/або центрів обробки даних, що розміщені за кордоном, в інформаційних, інформаційно-комунікаційних,

електронних комунікаційних системах, власником (держателем, розробником) яких є Міністерство оборони України, Збройні сили України та інші військові формування. Обробка такої інформації може здійснюватися виключно на території країн НАТО.

Документ також передбачає, що Кабмін має протягом місяця забезпечити розробку та затвердження у встановленому порядку переліку вимог до обробки інформації, що містить державну таємницю і зберігається на хмарних ресурсах та/або в центрах обробки даних, що розміщені за кордоном.

7 лютого 2024 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення порядку обробки та використання даних в державних реєстрах для військового обліку та набуття статусу ветерана війни під час дії воєнного стану» передано на підпис Президенту України В. Зеленському. Він набуде сили відразу після його опублікування.

Далі Кабінету Міністрів України дається місяць на доопрацювання та ухвалення додаткових порядків і постанов, спрямованих на реалізацію Закону.

Отже, попри зауваження юристів та експертів, Міністерство оборони України називає новий Закон критично важливим для обороноздатності країни, оскільки «реалізація його положень сприятиме швидкому збору, обробці та використанню військових даних, а також нарешті переведе послуги та процеси для військовослужбовців у зручний цифровий формат». У Міністерстві оборони України впевнені, що його ухвалення «розблокує цифровізацію української армії та дозволить їй діяти більш мобільно та ефективно як на полі бою, так і в тилу» (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебпортал Верховної Ради України (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42801>); онлайн-медіа МС.today (<https://mc.today/uk/vijskkomatam-bajduzhe-na-rezyume-berlinska-rozpovila-pro-neobhidnist-tsifrovizatsiyi-armiyi/>); вебпортал «СУСПІЛЬНЕ/Новини» (<https://suspilne.media/662644-rada-zatverdila-zakonoproekt-pro-cifrovizaciu-zsu-so-vinperedbae/>); вебсайт «Укрінформ» ([\[www.ukrinform.ua/rubric-society/3814123-rada-uhvalila-zakon-pro-stvorennia-edinogoreestru-vijskovozobovazanih.html\]\(https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3814123-rada-uhvalila-zakon-pro-stvorennia-edinogoreestru-vijskovozobovazanih.html\)\); сайт ГО «Український мілітарний центр» \(<https://mil.in.ua/uk/news/rada-pryjnyala-zakonoprojekt-shhodo-tsifrovizatsiyi-armiyi/>\); сайт Texty.org.ua \(<https://texty.org.ua/fragments/111569/cifrovizaciya-armiyi-sho-zminyuye-zakon-10062-pro-vijskovyj-oblik-ukrayinciv-i-za-sho-johokrytykuyut/>\); сайт «Главред» \(<https://glavred.net/article/byla-bumazhnaya-stanet-oblachnoy-o-riskakh-i-preimushchestvakh-zakona-otsifrovizatsii-armii-10533932.html>\); сайт Fakty.com.ua \(<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240116-zakonoprojekt-10062-yak-rada-zminyla-vijskovyj-oblik-ukrayinciv-dlya-mobilizaciyi/>\); сайт «Телеканал I-UA.tv» \(<https://i-ua.tv/news/85010-ukraintsiv-zahaniat-u-tyshrove-rabstvo-fakhivets-z-kiberbezpeky>\); <https://i-ua.tv/news/85005-sovok-vidpochyvaie-tsifrovizatsiiazsu-porushuie-zakon-pro-personalni-dani-ekspert-z-kiberbezpeky>\); новинний сайт NV.UA \(<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/cifrovizaciya-armiji-yaki-pozitivni-ta-negativni-zmini-nese-ukrajincyam-noviy-zakon-50384938.html>\); <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/reyestr-oberig-yak-pracyuvatime-viyskoviy-oblik-onlayn-poyasnennya-yurista-50385140.html>\); сайт «Одеське Життя» \(<https://odessa-life.od.ua/uk/article-uk/elektronnij-reiestr-vijskovozobov-jazanih-shho-ce-jak-pracjuie-i-shho-z-nim-netak>\); портал «Телеграф» \(<https://war.telegraf.com.ua/ukr/war-in-ukraine/2024-01-18/5828818-zakon-pro-tsifrovij-reestr-prizovnikiv-chomu-vinporushu>\); сайт «Судово-юридична газета» \(<https://sud.ua/uk/news/publication/290726-verkhovnaya-rada-prinyala-zakon-o-khranenii-personalnykh-dannykh-ukraintsev-na-zarubezhnykh-serverakh-yavlyayuschisya-chastyu-mobilizatsionnogo-zakonodatelstva>\); <https://sud.ua/uk/news/publication/292450-verkhovnaya-rada-razblokirovala-podpisanie-zakona-osborepersonalnykh-dannykh-ukraintsev-v-reestre-voennoobyazannykh-i-khranenie-ikh-na-zarubezhnykh-serverakh>\); сайт міста Кам'янське \(<https://www.5692.com.ua/news/3729664/risenna-uhvaleno-ostatocno-u-vr-zrobili-zaavu-pro-elektronnij-kabinet-vijskovozobovazanogo>\)\).](https://</i></p></div><div data-bbox=)*

Л. Чернявська, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

В Україні ухвалено Закон про криміналізацію контрабанди товарів

Наприкінці минулого року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів» (реєстр. № 5420). Таким чином Україна виконала одну з умов для отримання чергового траншу макрофінансової допомоги від ЄС на 1,5 млрд євро.

Законом вносяться зміни до статей 201 «Контрабанда культурних цінностей та зброї» та 2011 «Контрабанда лісоматеріалів та цінних порід дерев» Кримінального кодексу України та доповнюється Кодекс новими статтями 2013 «Контрабанда товарів», 2014 «Контрабанда підакцизних товарів», якими встановлюється кримінальна відповідальність за контрабанду товарів та підакцизних товарів.

Законом запроваджуються пороги, з яких настає кримінальна відповідальність:

- за ст. 2013 «Контрабанда товарів» – вчинена у значному розмірі – якщо загальна вартість предметів контрабанди перевищує 6 710 000 грн і більше, у великому розмірі – 26 840 000 грн і більше;
- за ст. 2014 «Контрабанда підакцизних товарів» – вчинена у значному розмірі – якщо загальна вартість предметів контрабанди (крім електричної енергії) перевищує 1 006 500 грн і більше, у великому розмірі – 2 013 000 грн і більше.

Також вносяться зміни до ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України, якими слідчі органів безпеки позбавляються права проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях, передбачених ст. 2011 КК України, а детективи органів Бюро економічної безпеки України наділяються повноваженнями щодо проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях, передбачених статтями 2011, 2013, 2014 КК України.

Водночас визначається, що досудове розслідування злочинів, передбачених ст. 2011 КК України, відомості щодо яких внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня набрання чинності цим Законом, продовжують здійснювати слідчі органів безпеки.

З огляду на заплановане на 2024 р. реформування Бюро економічної безпеки України, а також враховуючи пропозиції Міністерства юстиції України та Міністерства фінансів України, визначено поетапне набрання чинності положеннями Закону щодо запровадження кримінальної відповідальності за: контрабанду підакцизних товарів – з 1 січня 2024 р., контрабанду всіх інших товарів – з 1 липня 2024 р.

Запроваджується кримінальна відповідальність за контрабанду підакцизних товарів, яка карається штрафом від 20 тис. до 40 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (340 тис. – 680 тис.) або позбавленням волі на строк від трьох до шести років.

Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за контрабанду, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі, карається штрафом від 75 тис. до 120 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (1 275 000 – 2 040 000) або позбавленням волі на строк від 6 до 11 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Дії, вчинені організованою групою, караються позбавленням волі на строк від 10 до 12 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Передбачається, що прийняття Закону сприятиме припиненню схем незаконного переміщення товарів, що матиме позитивний вплив на розвиток національної економіки, зокрема в частині збільшення податкових

надходжень до Державного бюджету України. Адже двома найбільшими наповнювачами бюджету України, як відомо, є митниця і податкова. За різними оцінками, бюджет України щорічно втрачає від контрабанди від 40 до 100 млрд грн.

На думку народного депутата, заступника голови парламентського Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики О. Ковальчука, у криміналізації товарної контрабанди передусім має бути зацікавлений «білий» бізнес, адже такий підхід дасть можливість прибрати з українського ринку товари, які потрапили сюди незаконно.

Зауважимо, що попередня редакція документа викликала зауваження бізнес-спільноти, представники якої неодноразово висловлювали занепокоєння окремими положеннями, які могли нести серйозну загрозу для українського бізнесу з закликали удосконалити законопроект та провести ретельні обговорення з бізнесом та експертами.

Зокрема, Американська торговельна палата в Україні у своїй відкритій заяві виступила з підтримкою необхідності криміналізації незаконного переміщення через митний кордон тютюнових виробів, але закликала народних депутатів доопрацювати норми щодо контрабанди інших товарів (передусім застереження стосувалися групи непідакцизних товарів, аби новий Закон справді підвищив ефективність боротьби з тіньовою економікою, зменшив корупційні ризики та виключив передумови для надмірного втручання контролюючих та правоохоронних органів, що також могло породити неправомірний тиск на законно працюючі підприємства).

Саме тому, як зазначив перший заступник голови податкового комітету ВРУ Я. Железняк, у законопроекті було враховано поправки, на яких наполягав бізнес.

- поріг, після якого настає кримінальна відповідальність за контрабанду, збільшено в п'ять разів – до 6 млн грн;

- пороги по кримінальній відповідальності за контрабанду підакцизних товарів піднято в 2 рази – до 1,3 млн грн;

- враховано численні наполягання бізнесу щодо зазначення умисної форми вини, виключно за наявності якої може відбуватися кваліфікація дій як злочину;

- суттєво обмежено можливі випадки притягнення до відповідальності за «контрабандними» статтями за подання документів із неправдивими відомостями – у змінній редакції вони мають бути підставою для переміщення товарів, мають підлягати обов'язковому декларуванню відповідно до митного законодавства.

Оскільки функцію контролю в контексті криміналізації контрабанди буде покладено на дві служби – Митні органи та БЕБ, у Європейській Бізнес Асоціації сподіваються, що у парламентарів вистачить політичної волі на початку 2024 р. прийняти відповідні зміни, щоб повноцінно запустити перезавантаження БЕБ. Проте станом на середину лютого законопроект про реформу БЕБ, що перебуває на розгляді ВРУ, все ще не схвалений і попри заклики Президента «якнайшвидше ухвалити законопроект», викликає жорсткі дискусії. Зокрема, послі G7 застерegli владу України від реформування Бюро економічної безпеки, яке не відповідає вимогам європейської інтеграції та програми МВФ, а бізнес-асоціації та антикорупційні активісти критикують Закон через те, що він не містить належних механізмів переатестації та звільнення непорядних співробітників Бюро.

Повертаючись до питання криміналізації контрабанди товарів, зазначимо, що у Європейській Бізнес Асоціації звертають увагу й на інші питання:

- хто може бути притягнений до кримінальної відповідальності за такі злочини – керівник підприємства, декларант, митний брокер, перевізник тощо;

- якою буде відповідальність посадових осіб (митних служб, БЕБ) органів владних повноважень за перевищення повноважень.

Юрист ЮФ Asters Д. Дубцов також вважає, що в цілому криміналізацію контрабанди можна вважати доцільною з огляду на вимоги Європи та виклики сьогодення. Закон, на погляд юриста, виписаний досить непогано, але, звичайно, не без недоліків, що лишають

можливості неточних трактувань та зловживань на практиці.

Експерт вважає, що законодавець досить ґрунтовно підійшов до викладу диспозицій статей, роз'яснення їх складових. Водночас у Законі про кримінальну відповідальність, на його думку, відсутнє визначення поняття «товар» чи «підакцизний товар».

Звичайно, визначення товарів наведено в ст. 4 Митного кодексу України, а визначення підакцизних товарів у підпункті 14.1.145 Податкового кодексу України, проте, подібні відсилки знову ж таки дають широке поле для трактування понять правоохоронцями. І, якщо із визначенням підакцизних товарів це зробити значно складніше, то визначення товару може на практиці охоплювати все, що людина перевозить у своїх речах.

Іншим свідомим або несвідомим «промахом», на думку Д. Дубцова, стала відсутність «конфіскації предметів контрабанди» в санкціях статей, на відміну від тих, які існували у далекому 2011 р. Хоча деякі з них і передбачають конфіскацію майна винної особи, проте, вона стосується всього майна винної особи, що не завжди доречно. Звичайно, існують можливості щодо вирішення долі таких предметів злочину при постановленні обвинувального вироку, проте, як і в попередньому випадку, правова невизначеність не завжди іде на користь державі та її громадянам.

Окрім того, Закон передбачає, що кримінальні провадження, зареєстровані до набрання чинності Законом, продовжують розслідувати слідчі органів безпеки (тобто Служба безпеки України та її підрозділи), всі зареєстровані пізніше – детективи органів Бюро економічної безпеки України.

У реальному житті, зазначив Д. Дубцов, не все так однозначно. Практикуючі юристи досить часто стикаються із ситуацією, коли у «старих» кримінальних провадженнях починають фігурувати «нові» епізоди. Цілком можливо, що дещо схоже буде відбуватися і в кримінальних провадженнях цієї категорії, передбачає фахівець.

Керівник практики митного регулювання та міжнародної торгівлі PwC в Україні

В. Мірошніченко до позитивних аспектів прийнятого Закону віднесла включення умисного складу до визначення контрабанди («контрабанда» – це умисне переміщення предметів) та підвищення порогів для кримінальної відповідальності. Це важливо, наголошує вона, оскільки, зокрема, відсутність норми про необхідність доведення умислу не давала змоги довести факт помилки, технічних неточностей без наміру ухилення від сплати митних платежів і була перешкодою для ефективного правосуддя. Адже кримінальні провадження могли бути ініційовані вже за самим фактом виявлення практично будь-яких невідповідностей під час митного оформлення. Тоді як Директива ЄС № 2017/1371 від 05.07.2017 р. про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу, кримінально-правовими засобами передбачає обов'язкову наявність злочинного умислу.

Однак, на її думку, необхідно звернути увагу та проаналізувати всі включені положення, оскільки вони можуть призвести до суперечностей в їх трактуванні.

Зокрема, поняття «приховування від митного контролю» буквально дублює визначення зі статей 483, 485 чинного МКУ, які регулюють відповідальність за порушення митних правил. Досвід застосування цих статей МКУ показує систематичне складання необґрунтованих протоколів про порушення митних правил, що зазвичай призводить до закриття справ у суді.

Перенесення недосконалих норм МКУ в кримінальне законодавство, вважає В. Мірошніченко, призведе до тих самих наслідків: безпідставних кримінальних справ, тиску на суб'єктів господарювання та створення додаткового навантаження на правоохоронну та судову системи України.

Окрім того, на її думку, Закон також потребує узгодженості з іншими аспектами кримінальної відповідальності, зокрема щодо покарання у вигляді позбавлення волі та конфіскації майна.

Тому, вважає В. Мірошніченко, необхідно провести додатковий аналіз та доопрацювання спірних норм для забезпечення їх відповідності іншим законодавчим актам та запобігання

можливим негативним наслідком для суспільства.

Контрабанда як соціальне явище має багатовікову історію, і, по суті, є діяльністю окремих осіб або груп, які займаються незаконним ввезенням чи вивезенням певних товарів та цінностей для отримання матеріальної вигоди чи досягнення інших цілей.

Контрабанда в даний час набула розмірів масового негативного явища, що становить реальну загрозу економічним інтересам суспільств та держав. У переважній більшості зарубіжних держав контрабанда визнана одним із найнебезпечніших видів злочинної діяльності, оскільки завдає найбільшої економічної шкоди інтересам будь-якої країни.

У країнах Західної Європи контрабанда розглядається як фінансове порушення та різновид схем щодо ухилення від сплати податків.

Європейський Союз постійно посилює відповідальність за контрабанду.

Так, 5 липня 2017 р. в Європейському Союзі було схвалено Директиву № 2017/1371 Європейського парламенту і Ради ЄС, яка передбачала, що до липня 2019 р. всі країни-члени ЄС мали встановити, серед іншого, мінімальне кримінальне покарання за злочини, вчинені фізичними особами, що шкодять фінансовим інтересам ЄС:

- 4 роки ув'язнення у випадку значної шкоди або значної отриманої вигоди;
- інше покарання, яке не є кримінальною санкцією, якщо шкода/вигода становили менше 10 тис. євро.

Кримінальне законодавство зарубіжних держав, зазначає професор кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова В. Налуцишин, у першу чергу європейських, криміналізує значно ширший спектр контрабандних діянь, ніж це передбачено у вітчизняному законодавстві.

У кримінальному законодавстві зарубіжних держав встановлена відповідальність за контрабанду окремих предметів, незаконне переміщення через кордон яких представляє особливу суспільну небезпеку для держави.

Як правило, в іноземних кримінальних законах, у числі кримінальних діянь у рамках однієї статті названо не лише незаконне переміщення товарів через кордон, а й також перелічені інші діяння (виготовлення, зберігання, транспортування, придбання та ін.).

Максимальна межа покарання зазвичай не перевищує 10 років позбавлення волі. Основними видами покарання є позбавлення волі та штрафи. У окремих державах перелічені покарання доповнюються смертною карою та конфіскацією майна (Індія, Китай). Кваліфікуючі ознаки контрабанди відображені і передбачають диференціацію покарань. Особливу увагу приділено можливості кримінальної відповідальності юридичних осіб за вчинення контрабанди (Франція, Китай).

На момент ухвалення Директиви № 2017/1371 окремі країни-члени ЄС уже мали кримінальні покарання за контрабанду в національних законодавствах. Наприклад, у Польщі в Кримінально-фінансовому кодексі (в редакції 1999 р.) передбачено покарання за контрабанду у вигляді штрафу або ув'язнення. Поріг, після якого адміністративне порушення стає кримінальним, становить 10 500 злотих (близько 2,37 тис. євро). Штраф може досягати 20 млн злотих (близько 4,5 млн євро).

У Німеччині «нелегальні імпорт, експорт та транзит товарів» є податковим злочином. Покарання, передбачене за цей злочин, може бути у вигляді штрафу, який може становити від 10 500 до 250 000 євро, або позбавлення волі до п'яти років. За організацію контрабанди у великих масштабах можуть позбавити волі на 10 років (Податковий кодекс 2000 р.).

Досвід кримінальної відповідальності за контрабанду у Європі показує, що в деяких розвинутих країнах зі стабільною та сильною економікою, з огляду на високий рівень дотримання законів громадянами, основна увага приділяється використанню економічних стимулів для боротьби з контрабандою.

Водночас серед основних важелів державницького впливу залишається і кримінальна відповідальність за контрабанду товарів, у тому числі підакцизних. Так у деяких державах Європейського Союзу встановлено

досить сувору кримінальну відповідальність за контрабанду, зокрема в Італії, Литві, Польщі, Румунії, Швеції, Німеччині, Угорщині та ін.

У Словаччині також передбачена кримінальна відповідальність за контрабанду товарів, за незаконне переміщення через кордон тютюну та тютюнових виробів (8 блоків) настає кримінальна відповідальність.

Фахівці наголошують на тому, що в різних країнах ЄС межа вартості товарів, починаючи з якої виникає кримінальна відповідальність, істотно відрізняється. Наприклад, у Словаччині цей показник не досягає 300 євро, тоді як у Португалії сума понад 50 тис. євро.

У Литві, у зв'язку з гармонізацією кримінального кодексу, з 2019 р. мінімальна межа виникнення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів знизилася з 10 тис євро до 6 тис. євро.

Митні служби абсолютної більшості країн ЄС мають правоохоронні інструменти, тобто можуть проводити повноправні розслідування у сфері митних правопорушень.

Навіть ті країни, які не мають проблемних зовнішніх кордонів чи портів, бачать в інституті митниці повноправного гравця у сфері правоохорони.

У деяких країнах (Польща, Естонія, Латвія, Австрія) нещодавно відбулися зміни – були з'єднані митні та податкові служби. У цих службах і після об'єднання діють спеціальні відділи, відповідальні за боротьбу з контрабандою та які мають усі повноваження правоохоронної діяльності.

Незважаючи на тривале існування Європейського Союзу, у межах якого діє спільний ринок, що передбачає вільне переміщення товарів, надання послуг, виконання робіт, законодавство про відповідальність за контрабанду не можна назвати уніфікованим.

Є країни, у національному кримінальному законодавстві яких існують положення, що регламентують кримінальну відповідальність за незаконне переміщення товарів через кордон. Інша ж частина таких положень не має.

Тож за наявності в кримінальному законодавстві країн положень, що регламентують кримінальну відповідальність

за незаконне переміщення товарів через кордон, зарубіжні держави ділять на такі групи:

- держави, у законодавстві яких відсутня кримінальна відповідальність за контрабанду товарів (Австрія, Бельгія, Норвегія);

- держави, у правових системах яких кримінальну відповідальність за здійснення контрабанди встановлено не в кримінальному кодексі, а в інших нормативних актах (Ірак, Індія, Великобританія, ФРН, США);

- держави, у кримінальних законах яких передбачено кримінальну відповідальність за здійснення контрабанди (Іран, Нідерланди, Швейцарія, Франція, Туреччина, Китай та ін.).

Зокрема, у США кримінальна відповідальність за незаконне вивезення зброї, а також матеріалів та технологій, які можуть використовуватися у військових цілях, регламентується Законом про контроль над експортом зброї. Відповідальність за дії, пов'язані з контрабандою товарів та сучасних технологій, передбачається Законом «Про управління експортом» 1979 р. Відповідальність за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх прекурсорів або аналогів (імпорт/експорт) передбачається розділами 18 та 21 Зводу законів США, куди включені закони «Про речовини, які під контролем» (1970), «Про лікування наркоманії» (1974), «Про психотропні речовини» (1978), «Про зміни в покараннях за порушення Закону “Про речовини, які під контролем”» (1984), «Про запобігання хімічним диверсіям» (1993), «Про запобігання перевезенню наркотиків» (1994) та ін. Так, відповідно до § 333 р. 21 Зводу законів США передбачено відповідальність за умисне порушення правил ввезення вивезення наркотичних та психотропних речовин, що поширюються як на зовнішню торгівлю, так і на торгівлю між штатами. Покарання за таке діяння встановлюється у вигляді позбавлення волі на строк до 10 років та штрафу в розмірі до 250 тис. дол. У § 924 р. 18 Зводу законів США передбачається відповідальність за злочини, пов'язані з незаконним трафіком наркотиків з використанням вогнепальної зброї. У цьому випадку на додаток до покарання за основний злочин призначається покарання у вигляді

позбавлення волі на строк не менше ніж п'ять років – у разі наявності вогнепальної зброї, не менше семи років – у разі відкритої демонстрації вогнепальної зброї, не менше 10 років – у разі застосування вогнепальної зброї.

У Великобританії окремі норми, що встановлюють відповідальність за контрабанду наркотиків, містяться в низці законів – «Про митницю та акцизи» (1979), «Про поліцію та докази у кримінальних справах» (1984), «Про кримінальну юстицію (міжнародне співробітництво)» (1990), «Про кримінальну юстицію» (1993), «Про незаконну торгівлю наркотиками» (1994) та ін. Контрабанда товарів розглядається як небезпечний злочин, передбачене тюремне ув'язнення до семи років. Зокрема, відповідно до ст. ст. 50 і 68 Закону «Про митницю та акцизи», особи, винні в незаконному імпорті та експорті наркотиків класу А, за обвинувальним актом караються довічним тюремним ув'язненням та штрафом у необмеженому розмірі; класу Б – тюремним ув'язненням на строк до 14 років та/або штрафом у необмеженому розмірі.

У кримінальному законодавстві Федеративної Республіки Німеччини спеціального складу злочину, що передбачає відповідальність за контрабанду – немає.

Питання відповідальності за контрабанду регулюється Положенням про податки (Abgabeordnung) від 16 березня 1976 р., де передбачено два склади контрабанди – проста контрабанда (§ 372) і кваліфікований склад контрабанди (§ 373).

Відповідно до § 372 Положення про податки проста контрабанда полягає в тому, що винний усупереч існуючій забороні ввозить, вивозить або провозить ті чи інші предмети без пред'явлення їх митниці. Покарання за вказані дії – позбавлення волі на строк до п'яти років або штраф.

Кваліфікована контрабанда, згідно з § 373 Положення про податки, це контрабанда, що полягає у здійсненні промислу, або із застосуванням насильства, або в складі банди із застосуванням вогнепальної зброї. За вказане передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох місяців до п'яти років.

У Німеччині з 1 січня 2016 р. запроваджено нову модель митного управління, на чолі якої як вищий федеральний орган, натепер – Генеральна Митна дирекція (Generallzolldirektion). З метою забезпечення митної безпеки федеральне законодавство покладає на митні органи Німеччини досить широкі повноваження. Окрім стягування митних платежів і контролю за переміщенням товарів через кордон, до сфери повноважень митних органів зараховано як боротьбу з контрабандою наркотичних, тютюнових і лікєро-горілчанних виробів, зброї та боєприпасів, так і запобігання фінансуванню й припинення фінансування тероризму. Останнім часом особливого значення набуває боротьба з нелегальною трудовою діяльністю, робота мобільних митних груп із виявлення цієї діяльності, а також виявлення фальсифікованих товарів під час спроби ввезення на територію Європейського Союзу.

У Кримінальному кодексі Королівства Нідерландів передбачено відповідальність за переміщення через кордон контрафактних товарів чи засобів їх індивідуалізації (економічна контрабанда).

Предметами вказаного злочину можуть виступати підроблені гроші (ст. 209 КК Нідерландів), недостовірні, фальсифіковані або незаконно вироблені клейма, печатки та знаки або предмети, на які вони незаконно поставлені (ст. 220 КК Нідерландів). Крім цього, у ч. 1 ст. 337 КК Нідерландів регламентується настання кримінальної відповідальності за контрабанду фальсифікованих або незаконно вироблених торгових марок, товарів або тари з фірмовими найменуваннями, що незаконно використовуються, або товарним знаком та ін.

Цікавими видаються положення Кримінального кодексу Швейцарської Конфедерації, відповідно до яких встановлено кримінальну відповідальність за незаконне ввезення та вивезення товарів, пов'язане із зазіханнями на «елементарні цінності», на майнові права, інформаційну безпеку, громадське здоров'я. Наприклад, ввезення фотографій, зображень, інших предметів, які не підлягають захисту через свою незначну культурну або наукову цінність, що зображують

«жорстокість щодо людей або тварин» і тяжко порушують елементарні цінності (ст. 135 КК Швейцарії) – карається тюремним ув'язненням або штрафом. Відповідно до ст. 236 КК Швейцарії злочинним є ввезення корму, шкідливого здоров'ю тварин. За вказаний вид злочину передбачено відповідальність у вигляді тюремного ув'язнення або штрафу, а за необережне вчинення цих діянь покаранням є штраф.

У ст. 243, 244 КК Швейцарії передбачено відповідальність за ввезення фальсифікованих банкнот, металевих монет або службових знаків оплати, а також фальшивих паперових грошей. Також кримінальна відповідальність передбачена за ввезення програм, покликаних змінювати, ліквідувати або робити незастосовними дані (ч. 2 ст. 144 bis КК Швейцарії), а також ввезення та вивезення техніки, її складових частин або програм для обробки даних, призначених для незаконного розшифрування радіопрограм або служб телекомунікації (ст. 150 КК Швейцарії). Дії, передбачені ч. 2 ст. 144 bis, караються однаково з контрабандою фальшивих грошей (ст. 244 КК Швейцарії) – каторжною в'язницею терміном до п'яти років.

У Кримінальному кодексі Французької Республіки законодавець, за нейтрального ставлення до контрабанди економічного характеру, одночасно встановлює підвищену кримінальну відповідальність за контрабанду вилучених із вільного обігу предметів (зброї, вибухових пристроїв, наркотичних засобів, радіоактивних матеріалів та ін.). Наприклад, КК Франції передбачає підвищену кримінальну відповідальність за ввезення чи вивезення наркотичних засобів. За скоєння цього злочину встановлено покарання (ч. 1 ст. 222-36) у вигляді 10 років ув'язнення та штрафу в розмірі 7 500 000 євро. Якщо переміщення наркотичних засобів здійснюється організованою групою, то термін ув'язнення збільшується до 30 років зі штрафом у розмірі 7 500 000 євро (ч. 2 ст. 222-36). Фізичні чи юридичні особи, винні у правопорушенні, передбаченому цією статтею, також підлягають додатковому покаранню у вигляді заборони діяльності з організації

безперервного професійного навчання терміном на п'ять років. За керівництво групою, яка здійснює ввезення та вивезення наркотичних засобів, визначено довічне ув'язнення та штраф 7 500 000 євро (ч. 2 ст. 222-34).

У кримінальному законодавстві Туреччини злочинними визнаються кілька видів контрабанди. Так, передбачено притягнення до кримінальної відповідальності за контрабанду підроблених чи фальшивих грошей, національних золотих прикрас (ст. 316 КК Туреччини); за ввезення підроблених та фальшивих знаків оплати (цінних паперів, талонів, марок) (ст. 322 КК Туреччини). У ст. 426 передбачено відповідальність за контрабанду предметів непристойного змісту. Проте найсуворіше покарання передбачено в разі скоєння контрабанди наркотиків.

Відповідно до ч. 1 ст. 403 за ввезення в країну наркотичних речовин без наявності дозволу або всупереч умовам дозволу передбачено тяжке ув'язнення на строк від 10 до 20 років та тяжкий грошовий штраф у розмірі 500 тис. лір за грам із дробом наркотичних речовин. За вивезення їх із країни (ч. 2) – тяжке ув'язнення терміном від 6 до 12 років і тяжкий грошовий штраф у вигляді 50 тис. лір кожний грам із дробом наркотичних речовин. Відповідно до ч. 3 ст. 403 КК Туреччини вивіз із країни наркотичних речовин після їх переробки або ввезення карається тяжким ув'язненням на строк від 10 до 20 років та тяжким грошовим штрафом у розмірі 500 тис. лір за кожний грам із дробом наркотичних речовин.

Повертаючись до українських реалій, можна зазначити, що той рівень товарної контрабанди, який фіксується сьогодні в нашій країні, чинить негативний вплив на її економічний розвиток, а отже, потребує належного ефективного та швидкого державницького реагування та впливу на проблему.

Слід зазначити, що криміналізація контрабанди товарів, підакцизних товарів та недостовірного декларування товарів мала б у теорії зменшити кількість порушень правил перевезення товарів через митний кордон України, допомогти запобігти незаконним схемам переміщення товарів і позитивно

позначиться на розвитку національної економіки, частково збільшити податкові надходження до Державного бюджету України.

Багато експертів зазначають, що повернення кримінальної відповідальності за контрабанду (до 2012 р. контрабанда в Україні була кримінальним злочином – скасували її з ряду міркувань, головне з яких – необхідність гуманізації покарань за економічні злочини) є відповіддю на вимогу партнерів нашої держави та об'єктивна потреба збільшення надходжень до державного бюджету. Адже до повномасштабного вторгнення державний бюджет майже на третину поповнювався саме з митних платежів. І в українських реаліях відсутність кримінального покарання перетворилася фактично на індульгенцію на участь у контрабандних схемах. Вилучення перехопленого вантажу та штраф стали для контрабандистів цілком допустимим ризиком, з урахуванням найвищої прибутковості такого бізнесу. А понесені матеріальні втрати можна з лишком перекрити за кілька наступних вдалих «ходок» через кордон.

Повернення кримінальної відповідальності за контрабанду в цілому повністю відповідає європейським практикам. Окрім цього, експерти, зокрема, міжнародний експерт з митних питань В. Алішаускас¹, наголошують на тому, що боротьба з контрабандою повинна мати комплексний характер. Держмитслужба України повинна отримати право кримінального розслідування і оперативно-розшукової діяльності, як і в більшості країн ЄС. Крім того, криміналізація контрабанди не матиме позитивного ефекту без комплексу інших заходів, наприклад, мінімізації людського фактору при проходженні митного контролю, посилення охорони кордону на ділянках поза пунктами пропуску та ін.

Адже боротьба з контрабандою – це не внесення нової статті до Кримінального кодексу. Боротьба з контрабандою – це цілий комплекс заходів. І щоб боротися з нею

ефективно, потрібно приймати багато заходів, починаючи від поліпшення роботи митниці, закінчуючи глобальними питаннями, такими як підвищення рівня життя громадян.

Криміналізація контрабанди сама по собі – це лише один із кроків. Потрібно реформування митниці, підвищення її можливостей з виявлення контрабанди, зменшення людського фактора тощо. Такі заходи, по суті, будуть відігравати якусь превентивну роль. Адже чим краще будуть здатності митниці щодо виявлення контрабанди, тим менше сенсу провозити контрабанду.

Але і одне тільки реформування, особливо якщо говорити лише про кадри, проблему не вирішить. Митниці потрібні ефективні інструменти для роботи і можливість залучати до відповідальності контрабандистів, і законодавча криміналізація контрабанди – один з таких інструментів (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Верховна Рада України: Офіційний вебпортал парламенту України (<https://www.rada.gov.ua/news/razom/244662.html>); https://www.rada.gov.ua/news/news_fr/244677.html); EU4PFM (<https://eu4pfm.com.ua/interviews/yak-krumilazuvatu-kontrabandu-ne-uzhemlyauchy-interesiv-biznecu/?lang=uk>); УНІАН (<https://www.unian.ua/society/pokarannya-za-kontrabandu-zelenskiy-pidpisav-noviy-zakon-12496581.html>); Економічна правда (<https://www.epravda.com.ua/news/2023/12/28/708213/>; <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/12/10/669042/>; <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/10/708579/>); Європейська Бізнес Асоціація (<https://eba.com.ua/eva-dyakuye-za-vrahuvannya-propozytij-v-zakon-shhodo-kryminalizatsiyi-kontrabandy-ta-spodivayetsya-najblyzhchym-chasom-oznajomytys-z-povnoyu-versiyeyu-pryjniyatogodokumentu/>); ЗЕДSoft (<https://zedsoft.com.ua/blog/?zakon-shchodo-kryminalizatsii-kontrabandy-roziasnennia-yurysta>); Ukraine World New (<https://uworld.news/news/v-ukraini-pochav-diiaty-zakon-1007436.html>); Науковий вісник Ужгородського Національного Університету (<https://visnyk-juris-uzhnu>*

¹ EU4PFM <https://eu4pfm.com.ua/interviews/yak-krumilazuvatu-kontrabandu-ne-uzhemlyauchy-interesiv-biznecu/?lang=uk>

com/wp-content/uploads/2023/06/28-2.pdf); Юридичний науковий електронний журнал (http://www.lsej.org.ua/6_2022/76.pdf); Р. Черкаський. Досвід Німеччини у сфері запобігання та протидії злочинності митними органами (https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20211210/article/view/cherkasskyi/pdf);

Сайт політичної партії «Слуга Народу» (<https://sluga-narodu.com/oleksiy-leonov-kryminalna-vidpovidalnist-za-kontrabandu-tse-vymoha-partneriv-ta-popovnennia-derzhbiudzhetu/>); Ні – контрабанді (<https://www.nicontrabandi.org.ua/articles/uspishnyy-dosvid-yak-u-sviti-boryutsya-z-kontrabandoyu-syharett>)).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Володимир Куля, адвокат адвокатського об'єднання Актум <https://www.actum.com.ua>

Проблема бронювання військовозобов'язаних або чому бронювання не означає безумовної відстрочки

При вирішенні таких питань, як оформлення бронювання чи відстрочки, оформлення списків і повідомлення ТЦК варто бути вкрай уважним, адже може статися так, що бронь може бути втрачена ще до отримання відстрочки.

Проблема бронювання військовозобов'язаних або чому бронювання не означає безумовної відстрочки

В країні триває війна, а значить і мобілізація. Зважаючи на новий законопроект №10449 щодо мобілізації та військового обліку питання бронювання військовозобов'язаних під час дії воєнного стану не втрачають актуальності. І при вирішенні таких питань, як оформлення бронювання чи відстрочки, оформлення списків і повідомлення ТЦК варто бути вкрай уважним, адже може статися так, що бронь може бути втрачена ще до отримання відстрочки.

Коментар адвоката:

Питання бронювання військовозобов'язаних під час дії воєнного стану регулюється ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу», ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», постановою КМУ «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів», порядком бронювання

військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час затвердженим постановою КМУ від 27 січня 2023 р. №76 (далі – Порядок бронювання №76).

Згідно Порядку бронювання №76 передбачений механізм бронювання під час дії воєнного стану військовозобов'язаних за списками військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання на період мобілізації та на воєнний час, які працюють:

- в органах державної влади, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, у разі, коли це необхідно для забезпечення функціонування зазначених органів;

- на підприємствах, в установах і організаціях, яким встановлено мобілізаційні завдання (замовлення), у разі, коли це необхідно для виконання встановлених мобілізаційних завдань (замовлень);

- на підприємствах, в установах і організаціях, які здійснюють виробництво товарів, виконання робіт і надання послуг, необхідних для забезпечення потреб Збройних Сил, інших військових формувань;

- на підприємствах, в установах і організаціях, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період.

Якщо простими словами пояснити механізм бронювання, то роботодавець готує відповідні списки військовозобов'язаних і

* Збережено стиль і граматику оригіналу

подає їх у відповідне відомство, де формуються загальні списки. Далі подають на погодження Генеральному штабу Збройних Сил (СБУ, Службі зовнішньої розвідки) списки за відповідними сферами управління, галузями національної економіки, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями. Далі має пройти формальна перевірка зазначених списків. Генеральний штаб Збройних Сил (СБУ, Служба зовнішньої розвідки) подає погоджені відповідно до абзацу першого цього пункту списки до Мінекономіки. Відповідно Мін економіки приймає рішення про бронювання.

Згідно п. 11 Порядку №76 з метою оформлення військовозобов'язаним відстрочок Мінекономіки надсилає рішення про бронювання військовозобов'язаних органам державної влади, іншим державним органам, якими подано списки, а також Генеральному штабу Збройних Сил (СБУ, Службі зовнішньої розвідки). Останні повідомляють ТЦК та роботодавця. Роботодавець, в свою чергу видає військовозобов'язаному витяг із зазначеного рішення за відповідною формою (витяг має завірений підписом керівника та печаткою (у разі її наявності)).

І тут може виникнути ряд проблем, про деякі з них далі.

Бронь не означає одразу відстрочку. Фактично – це лише право на відстрочку, яке з легкістю можна скасувати.

Відповідно до абзацу 7 пункту 11 Порядку бронювання №76, територіальний центр комплектування та соціальної підтримки, в якому військовозобов'язаний перебуває на військовому обліку (відповідний підрозділ Центрального управління та/або регіональний орган СБУ, відповідний підрозділ Служби зовнішньої розвідки), на підставі рішення про бронювання військовозобов'язаних зараховує у строк не більше ніж п'ять робочих днів з дня його отримання такого військовозобов'язаного на спеціальний військовий облік.

Абзац 2 пункту 10 Порядку бронювання №76 визначає, що зазначення в рішенні Мінекономіки про бронювання військовозобов'язаного неправильної інформації про його прізвище,

ім'я та по батькові (за наявності), рік народження, військово-облікову спеціальність (профіль), найменування (повне та скорочене) та місцезнаходження органу державної влади, іншого державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, код згідно з ЄДРПОУ (за наявності) може бути підставою для відмови у зарахуванні такого військовозобов'язаного на спеціальний військовий облік.

Тобто, умовою надання відстрочки по бронюванню є зарахування військовозобов'язаного на спеціальний військовий облік, а за умови формальних помилок анкетних даних військовозобов'язаного, його військово-освітньої спеціальності, місцезнаходження роботодавця або відсутності військово-облікового документу у відповідних списках – бронь може бути втрачена.

На практиці бувають випадки, коли людина отримує наказ про бронювання, прибуває до ТЦК з метою оформлення відстрочки, а їй відмовляють у зарахуванні на спеціальний військовий облік, і відповідно, оформленні відстрочки по причині вищезгаданих порушень. До-прикладу був випадок, що в військово-обліковому документі зазначалась застаріла військово-освітня спеціальність, яка була змінена секретним наказом Міністерства оборони, про що військовозобов'язаний міг знати лише вчасно уточнюючи свої облікові дані в ТЦК. В зазначеному випадку людині відмовили у відстрочці і мобілізували до лав ЗСУ.

Також, згідно п. 3 Порядку бронювання №76 має бути відповідність облікових даних військовозобов'язаних, зазначених у списку, їх військово-обліковим документам. Відповідальність за це несе роботодавець. Але ТЦК та СП може іноді законно, іноді зловживаючи законом – відмовляти у відстрочці через невідповідність облікових даних в наказі/ списках військово-обліковим документам військовозобов'язаних.

Забронювали офіцера, він прийшов в ТЦК для отримання відстрочки і став мобілізований.

Непоодинокі випадки, коли роботодавець (в силу свого не знання) пропонує забронювати

працівника з офіцерським званням. Коли такий військовозобов'язаний отримує очікуваний наказ – він прибуває в ТЦК, останні сміються з нього і надають інформацію, що він не підлягає бронюванню.

Генеральний штаб ЗСУ у листі від 20.04.2023 р. № 300/1/С/3886 навів перелік дефіцитних для Збройних Сил України військово-облікових спеціальностей військовозобов'язаних, за наявності яких вони не підлягають бронюванню. В даному листі зазначаються майже всі існуючі офіцерські спеціальності, а отже офіцери не можуть підлягати бронюванню (за винятком, якщо вони не керівники підприємств).

Отже, перед бронюванням потрібно обов'язково перевірити свою військово-освітню спеціальність у відповідності до списку дефіцитних спеціальностей, що не підлягають бронюванню.

Неприбуття в ТЦК та не повідомлення ТЦК про наявне бронювання до початку процедури мобілізації та військової служби або отримання броні після отримання мобілізаційного розпорядження – не є підставою для звільнення зі служби.

Наприклад, рішенням Львівського окружного адміністративного суду від 10 жовтня 2023 року по справі №380/18047/23 суд відмовив в задоволенні позову про визнання протиправним та скасування наказу про мобілізацію, оскільки на день мобілізації ТЦК та СП не мав та не міг мати відомостей про власне бронювання та документів, що підтверджують надання йому як військовозобов'язаному відстрочки. Станом на дату мобілізації не було і не могло бути передбачених Порядком №76 документів, що підтверджували б факт бронювання позивача та могли б бути перешкодою для прийняття рішення про призов позивача за мобілізацією. Отже, суд визначив, що рішення відповідача є обґрунтованим та законним, підстав для його скасування суд не встановив. При ухваленні даного рішення суд першої інстанції використав релевантний висновок щодо застосування статей 23 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»,

викладеному в постанові Верховного Суду від 22.05.2023 у справі № 260/1851/22 (№ в ЄДРСР 111036099).

Бронь та відстрочка можуть бути анульовані. П. 12 порядку 76 встановлює наступні підстави анулювання відстрочки на підставі бронювання:

- 1) закінчення строку її дії;
- 2) завершення підприємством, установою, організацією виконання мобілізаційного завдання (замовлення) або його скасування;
- 3) завершення підприємством, установою, організацією виробництва товарів, виконання робіт і надання послуг для забезпечення потреб Збройних Сил, інших військових формувань;
- 4) позбавлення підприємства, установи і організації статусу критично важливих для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період органом, який прийняв рішення про визначення таких підприємств, установ і організацій критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період;
- 5) ліквідації органу державної влади, іншого державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації;
- 6) звільнення військовозобов'язаного з органу державної влади, іншого державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації.

Отже, можемо бачити що «бронь дуже легко втратити» ще до отримання відстрочки, тому потрібно бути уважними при вирішенні питання оформлення бронювання, оформленні списків, повідомленні ТЦК чи оформленні відстрочки.

Посилання:

Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 10.жовтня 2023 року по справі №380/18047/23 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114231162>

Лист від 20.04.2023 р. № 00/1/С/3886 (<https://sud.ua/uk/news/blog/292631-problema-bronyuvannya-viyskovosluzhbovtziv-abo-chomu-bronyuvannya-ne-oznachaye-bezumovnoyi-vidstrochki>). – 2024. – 08.02).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дар'я Свиридова, експертка Коаліції «Україна. П'ята ранку», партнерка АО «AZONES»

Страшне слово «люстрація» на шляху до справедливості

З початку російської агресії та окупації територій в суспільстві набирає градусу запит на справедливість. Українці прагнуть відповідальності для громадян, які добровільно пішли на співпрацю з РФ та її окупаційними адміністраціями. У березні 2022 року Кримінальний Кодекс України вперше доповнили відповідальністю за “колабораційну діяльність”. Реактивне ухвалення цієї норми викликало чимало нарікань з боку правозахисників, зокрема, через сумнівну якість змін до законодавства. А потім призвело до неоднозначної практики їх застосування. Фактично будь-яка взаємодія з державою-агресором стала криміналізованою.

Нечіткі визначення того, що вважається колабораційною діяльністю, призвели до труднощів у розмежуванні з іншими складами злочинів проти основ національної безпеки, а головне – до очевидної неспівмірності порушення та покарання за нього. Навіть Управління Верховного комісара з прав людини ООН в одній зі своїх доповідей по Україні зазначає, що законодавство про колабораційну діяльність не відповідає міжнародному гуманітарному праву та правам людини, зокрема “поширюється на осіб, які без примусу виконують роботу для окупаційної влади, серед яких можуть бути освітяни, медики, а також інші працівники, які надають основні послуги”.

То що ж таке люстрація та чому це нам потрібно

У суспільстві гостро постає питання, як збалансувати та вирішити дві важливі задачі: по-перше, не допустити до органів влади громадян, які співпрацювали з окупантом, та уникнути конфліктів на ґрунті засудження таких випадків; а по-друге, створювати умови для реінтеграції населення звільнених

територій, усунути численні страхи людей щодо покарання кожного просто за те, що залишились жити в окупації.

Анатомія української системи ППО_ Patriot, NASAMS, IRIS-T, _Бук_, Avenger, _Оси_ та _Гепарди_

У Раді напрацювали законопроект про вдосконалення покарання за колабораціонізм, – нардеп

Ці питання актуалізували запит до держави – мають бути створені додаткові інструменти реагування на випадки співпраці громадян з окупантом, зокрема й через усунення надмірної криміналізації таких діянь.

Однією з відповідей на цей запит може стати проведення люстрації як одного з інструментів подолання наслідків війни та важливого елементу перехідного правосуддя, а саме проведення інституційних реформ.

Міжнародні документи використовують різні терміни щодо процесів таких інституційних реформ для усунення скомпрометованих осіб з державних інституцій в перехідний період. Наприклад, крім знайомого нам терміну “люстрація” використовується термін “перевірка”. Так, в п. 52 доповіді “Верховенство права та правосуддя перехідного періоду у конфліктних та постконфліктних суспільствах” від 23 серпня 2004 року Генеральний секретар ООН зазначає, що “перевірка державної служби на предмет виявлення осіб, пов’язаних з минулими зловживаннями, є одним з важливих компонентів в системі правосуддя в перехідний період”.

Тож в широкому сенсі люстрація – це адміністративний захід для зміцнення довіри до державного сектору. Основними елементами державної установи є його співробітники. Тож першочерговим є усунення доступу до державних установ осіб, причетних до порушень прав людини чи міжнародного гуманітарного права.

Так це ж було вже

Різні способи таких перевірок (люстрації) в свій час проходило чимало країн в світі. Україна не перша стикається з цим викликом. Німеччина, Литва, Латвія, Польща, Сербія, Грузія, Лівія та інші країни в різних формах

запроваджували люстраційні перевірки та обмеження доступу громадян до певних посад у державі. Так, наприклад, більшість країн центральної та східної Європи мали на меті ліквідувати монополію на владу комуністичних або соціалістичних партій, забезпечити змінюваність влади та дотримання прав людини. Люстрація там була спрямована, по-перше, на виявлення громадян, які співпрацювали зі спецслужбами, були причетні до керівництва відповідних політичних сил та порушень прав людини (в окремих державах люстрація торкнулась і представників державних медіа та викладачів комуністичної ідеології). І, по-друге, на подальшу заборону таким громадянам обіймати певні державні посади, посади в судових та правоохоронних органах, в армії тощо. Так, наприклад, з 1991 по 1997 рік люстрацію в Німеччині пройшли 1,42 млн (були охоплені всі посади державних службовців), з яких близько 54 тисяч – із негативним результатом.

Процеси люстрації завжди балансували між необхідністю, з одного боку, захистити демократію й усунути вплив на неї представників старих недемократичних режимів, та з іншого – дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань, зокрема й стандартів прав людини.

Тому процеси люстрації нерідко ставали предметом розгляду в Європейському суді з прав людини. Як наприклад, й перший досвід люстрації в Україні з 2014 року, коли був ухвалений Закон України “Про очищення влади”, що передбачав обмеження права обіймати державні посади тими, хто сприяв узурпації влади за часів Януковича. В своєму рішенні “Полях та інші проти України” ЄСПЛ встановив порушення права на справедливий суд через занадто тривалий розгляд справ заявників на національному рівні та порушення права на повагу до приватного життя. Суд зазначив, що закон про очищення влади застосовується до надто широкого кола осіб без оцінки персональної ролі кожного.

Вивчення історичного досвіду та розуміння напрацьованих міжнародних стандартів дають нам важливі орієнтири для напрацювання власних підходів до люстрації. Водночас

очевидно, що їх не можна сліпо перенести на наші реалії та задачі, які ставить собі Україна зараз для подолання наслідків агресії РФ.

Так, наприклад, в умовах звільнених територій Україна не буде відновлювати довіру до інституцій, що діяли в окупації, – ми просто не визнаємо їх будь-яку легітимність та право на існування. Перед нами постане інша задача – відновлення діяльності та створення нових українських інституцій та професійних спільнот, формування стійкої довіри до них в очевидно непростих умовах деокупації, а відповідно недопущення в них окремих скомпрометованих осіб.

Українці надіслали до чат-бота «ЄВорог» 10 тисяч заяв про колаборантів

Тож перше та найважливіше питання, відповідь на яке вимагає напрацювання власних підходів до люстрації, – це чітке визначення її мети.

Якою може стати українська модель люстрації

“Метою люстрації є не покарання людей, яких вважають винними, – це завдання прокурорів, які використовують кримінальне право, – а захист новонародженої демократії” – так зазначено в одній з ключових резолюцій ПАРЕ з цих питань. Що це значить для нас? Люстрація не може стати інструментом політичної помсти та притягнення людей до колективної відповідальності, держава має використовувати люстрацію для попередження загроз роботі демократичних інститутів, зокрема на звільнених територіях.

Тож якщо наша мета – відновити й захистити конституційні засади діяльності органів публічної влади на деокупованих територіях, усунути від доступу до цих органів тих, хто співпрацював з окупантами, – одним з наших перших кроків мають стати зміни кримінального законодавства, щоб вони відповідали нормам міжнародного права. Іншими словами – розмежувати злочин “колабораціонізму” та випадки співпраці, наслідки якої можуть бути вирішені під час проведення люстрації.

Узагальнюючи міжнародні стандарти до запровадження перевірок (люстрацій), ми можемо також спиратись й на такі підходи та принципи:

- люстрація має бути запроваджена на рівні закону до завершення збройного конфлікту, аби забезпечити його передбачуваність для осіб, яких він стосуватиметься;

- люстрація має відбуватись на основі міжнародних стандартів із дотриманням індивідуального, а не колективного характеру обмежень;

- під час люстрації кожній людині має гарантуватися право на захист;

- люстрація має сприяти реінтеграції мешканців деокупованих територій, не причетних до суспільно небезпечних дій під час окупації;

- люстраційні обмеження запроваджуються на певний час, виходячи з необхідності забезпечити становлення та довіру до демократичних інститутів на звільнених територіях.

Підходи до проведення люстрації

По-перше, мають бути чітко визначені критерії люстраційних заходів та застосовуватись універсально на всіх підконтрольних Уряду територіях. Серед них можуть бути, наприклад:

- факти обіймання таких “посад” або виконання видів діяльності на окупованій території України чи в РФ (як то “судді”, “прокурори”, керівні посади “державної служби”, члени політичних партій країни-агресора, педагоги та викладачі історії РФ та інших дисциплін, які передбачали пропаганду війни та розпалювання ненависті до України, українців, представників корінних народів тощо);

- факти добровільної публічної підтримки дій РФ щодо окупації територій України, добровільній співпраці з ФСБ РФ;

- факти сплати суб’єктами господарювання (зокрема, з якими є належно встановлений зв’язок відповідної особи) податків, володіння та ведення бізнесу, отримання доходів на території РФ тощо.

Важливим орієнтиром під час визначення переліку відповідних “посад” та видів діяльності на тимчасово окупованій території мають бути норми та підходи міжнародного гуманітарного права. Люстрацію варто застосовувати до тих, хто обіймав “посади” окупаційного режиму,

хто підтримував утримання окупаційної влади. Але це не має стосуватися підтримки життя, комунальних послуг, медичних послуг тощо на окупованих територіях в розумінні міжнародного гуманітарного права.

По-друге, мають бути визначені категорії посад (кандидатів на такі посади), щодо яких має проводитися люстрація, виходячи з таких чинників:

- обмеження доступу до посад, щодо яких є вагомі підстави вважати, що на них суб’єкт може становити значну небезпеку для прав людини чи демократії (наприклад, органи правопорядку, служби безпеки та розвідки, органи правосуддя), а також державних посад, які передбачають значну відповідальність за розробку або виконання урядової політики та практики, пов’язаних із безпекою, демократією та правами людини (наприклад, прем’єр-міністр, міністри, їхні заступники, керівні посади військово-цивільних адміністрацій, Омбудсман, посади державної служби категорій А, Б тощо);

- застосування люстраційних заходів до найвищих посад державного рівня, а також ряду інших посад в органах публічної влади, правоохоронних та органах правосуддя на звільнених територіях.

Крім того, варто вивчити, наскільки прийнятно проводити люстрацію щодо окремих категорій виборних посад (наприклад, можливість застосування обмежень до громадян – кандидатів на пост Президента, кандидатів в народні депутати України тощо, щодо яких наявні кримінальні провадження за підозрою у вчиненні міжнародних злочинів, визначених Римським статутом Міжнародного Кримінального Суду) та представників критично важливих для розвитку суспільства професійних спільнот (керівництво банківських структур, нотаріат, адвокатура, медіа тощо) з урахуванням відповідних стандартів та залученням до вирішення цих питань самих професійних спільнот.

По-третє, має бути створена належна процедура, що відповідатиме міжнародним стандартам. Так, проведення люстраційних заходів (перевірок) має відбуватися в форматі незалежного колегіального механізму.

Наприклад, організація та проведення перевірок щодо “топ” посадовців та певних посад в органах на звільнених територіях може бути покладено на спеціально створену незалежну Комісію при Міністерстві юстиції України, до складу якої мають увійти представники громадських об’єднань, незалежні іноземні експерти. А щодо всіх інших категорій посад, які підпадають під люстрацію, – проводити люстрацію під контролем спеціально створеної незалежної Комісії.

Іншим підходом може стати створення Центрального органу виконавчої влади (ЦОВВ) зі спеціальним статусом, що буде реалізовувати державну політику з питань люстраційних заходів. В цьому разі доцільним було б також створити дорадчий громадський орган з питань люстрації для здійснення громадського контролю.

Процедура проведення перевірки при цьому має передбачати подання суб’єктом її проходження до такого визначеного Законом органу відповідної інформації про те, чи займала особа посади в окупаційних органах влади, чи реалізовувала владні функції на окупованих територіях України або на території РФ, чи наявні відповідні факти добровільної співпраці чи компрометуючих зв’язків з РФ після початку збройної агресії з лютого 2014 року тощо. Відповідно до законодавства, мають бути чітко визначені строки перевірок такої інформації та наслідки щодо можливих обмежень особи в доступі до посади за результатами перевірки.

Крім того, в структурі ЦОВВ (наприклад, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України) може бути створений Реєстр зберігання інформації та відомостей щодо причетності громадян України до окупаційних адміністрацій, співпраці громадян з владою РФ тощо. Також мають проводитися систематичні моніторинги та фіксації так званих судових рішень, адміністративних і розпорядчих актів, що виносяться на окупованій території України, “офіційних” веб ресурсів та реєстрів окупанта, матеріалів ЗМІ та інших джерел. Така робота не має дублювати дії правоохоронних органів та фіксацію міжнародних злочинів чи злочинів

проти основ національної безпеки. Вона має виконувати цілковито завдання документування та збереження інформації та даних, які можуть використовуватися для проведення подальших люстраційних перевірок, збереження пам’яті про події окупації та російської агресії.

На Херсонщині затримали депутата сільради, який під час окупації коригував вогонь по ЗСУ, – прокуратура

У підсумку

Будь-який обраний державою шлях до захисту діяльності влади на звільнених територіях має включати в себе не лише проведення люстрації, а й комплекс дій для відновлення освіти, культури, економіки, правосуддя, свободи слова та незалежних медіа, розвитку громадянського суспільства. Проте процедури люстрації мають бути зрозумілі всьому населенню та засновані на міжнародних стандартах – саме це стане ключовими елементами безпечної реінтеграції деокупованих територій. Крім того, це допоможе побудувати довіру суспільства до влади та уникнути помсти для тих громадян, які залишились жити в окупації.

Текст створений за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду “Відродження” в рамках спільної ініціативи “Європейське Відродження України”. Захід представляє позицію авторів і не обов’язково відображає позицію Європейського Союзу чи Міжнародного фонду “Відродження” (https://lb.ua/blog/daria_svyrydova/598208_strashne_slovo_lyustratsiya_shlyahu.html). – 2024. – 13.02).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Степан Куйбіда, директор департаменту економічної політики Львівської ОВА, кандидат економічних наук

Соціалізація ветеранів війни: економічний аспект

Другий місяць в Україні тривають дискусії щодо законопроекту про посилення мобілізації (буду його називати так, бо так зрозуміліше для всіх). Ми обговорюємо багато різних

аспектів цього акта – від електронного кабінета призовника до обмеження прав військовозобов'язаних. Але ми дуже мало говоримо про демобілізацію і ті процеси, які «рухнуть» на владу після її проведення.

Так, як ви вже зрозуміли із назви мого блогу, я хочу зачепити питання соціалізації учасників бойових дій після їхнього повернення з війська.

Насправді, питання соціалізації дуже широке і складне. Помістити його в один блог – нереально. Та й я не вважаю себе крутим фахівцем у цих питаннях, тому спробую викласти свої думки лише щодо одного аспекту соціалізації – економічного.

В Україні триває війна з 2014 року. За цих 10 років лише на Львівщині, якщо мені не зраджує пам'ять, ми маємо понад 64 тисячі демобілізованих, тобто це ті Захисники і Захисниці, котрі вже виконали свій обов'язок перед Батьківщиною щодо її захисту від агресії. Це ті українці, які зі зброєю в руках захищали нас від руского міра, бачили усі жахіття війни і смерті своїх побратимів, а тепер повернулись до цивільного життя і знову намагаються знайти себе. Для когось це не є проблемою, але багатьом з них це дається складно і їм потрібна допомога держави і суспільства.

Очевидно, що найголовнішим і початковим блоком соціалізації є так звана медична та психоемоційна допомога. Але я в цей аспект не буду заглиблювались, залишу його професіоналам цієї справи і перейду до тем, де набагато комфортніше себе почуваю.

Отже, після завершення базових кроків медичної та психоемоційної реабілітації для усіх учасників бойових дій має наступити етап професійної реінтеграції. І тут виникає зразу багато проблем, які держава повинна вирішувати вже і зараз, а не тоді, коли процес демобілізації буде в активній фазі. Переважна більшість наших бійців до служби в армії мали певні професійні навички і скіли, але вони їх могли призабути або втратити за час перебування у війську. Тому мегаважливе завдання для всіх гілок влади – це повернення їхньої кваліфікації до довоєнного рівня. А це курси, програми або тренінги, які допоможуть освіжити ці знання і повернутись до свого

звичного професійного життя, яке дасть змогу не лише забезпечувати себе, але й сплачувати податки. Такі курси підвищення кваліфікації мають бути створені і на базі порталу «Дія», і на базі всіх центрів зайнятості і у кожній громаді. Це перша категорія.

Друга категорія – це ті, хто були на війні і зрозуміли, що та робота, якою вони займалися до війни, їм більше нецікава або вони нею не можуть займатись через дуже різні причини. Але вони все одно не хочуть залежати від держави і соціальних виплат. Вони хочуть знову знайти себе в професійній площині і долучатись до відбудови нашої держави. Для цього нам потрібна глобальна державна програма професійної перекваліфікації, до якої повинні бути залучені не лише заклади вищої освіти, але й професійно-технічні заклади освіти, які зможуть забезпечити достеменну зміну фаху із достойним рівнем оплати праці. Тут нам потрібна синергія всіх органів влади та місцевого самоврядування. А особливе навантаження мають взяти на себе професійні асоціації/об'єднання і донори, які просто зобов'язані переглянути свої стратегічні і фінансові плани, включивши туди підтримку таких українців. До речі, на мою думку, саме професійні асоціації і об'єднання учасників бойових дій мають стати головною рушійною силою усіх процесів соціальної адаптації та реінтеграції колишніх військовослужбовців до мирного життя. Саме вони найкраще знають всі вимоги, потреби і стандарти для повернення демобілізованих до професійної діяльності.

Третя категорія – це колишні військовослужбовці, які захочуть започаткувати свою власну справу. На жаль, не кожен з них зможе стати підприємцем, адже підприємництву треба вчитися. І це ще один виклик для влади. Ми повинні вже організовувати “школи” для таких підприємців, до яких долучати по максимуму тих військовослужбовців, які вже пройшли цей шлях і стали підприємцями. Такі школи мають навчати не лише як правильно спілкуватися з виконавчою владою і місцевим самоврядуванням, щоб розуміти куди конкретно потрібно звернутись, щоб максимально швидко отримати результат. Вони мають розповідати

про найуспішніші бізнесові кейси та навчати створювати стартапи. Вони повинні пояснювати як писати дієві бізнес-плани і виходити з ними не лише на внутрішній ринок, але й працювати на експорт. Вони повинні давати розуміння, що ж таке грантові організації чи асоціації, і як можна скористатись їхньою допомогою. Вони повинні навчати податковій системі і законодавчим нюансам, з якими стикається кожен підприємець. Вони мають навчити підприємців правильно себе позиціонувати, презентувати, продавати і комунікувати. Ми маємо зробити все, щоб підприємці ставали успішними.

Я про це пишу не просто так. Це не просто мої думки. Це ідеї, які ми вже починаємо втілювати на обласному рівні. Вже є розроблена і затверджена обласна програма, яка буде підсилювати ініціативність наших демобілізованих мешканців області. Ми уже залучаємо донорів до процесу, щоб підсилити і збільшити бюджетний ресурс на виконання цієї програми, метою якої є допомога для започаткування або масштабування власної підприємницької ініціативи. Я закликаю представників великого бізнесу теж долучатись до реалізації цієї програми. На мою думку, представники великого бізнесу мають стати менторами для тих, хто хоче створити або розширити свій бізнес. Ми спільно повинні створити так звану систему можливостей для таких підприємців – не говорити, що держава зараз все безплатно зробить і організує, а навчить і пояснить, як потрібно працювати, щоб досягти успіху: як працює ця система, як подаються звіти і куди їх потрібно подавати, що таке державний нагляд і контроль та які державні органи можуть здійснювати такий контроль тощо.

Станом на сьогодні держава більш-менш добре справляється із питаннями медичної реабілітації, про яку я згадував на початку блогу, а от у всіх інших аспектах потрібно дуже серйозно нарощувати свої зусилля. Так, Кабмін і Мінекономіки роблять певні кроки у сфері економічної соціалізації демобілізованих, але їх потрібно масштабувати на рівні областей та громад. Це має бути всеохоплююча державна

стратегія з дуже конкретним планом заходів для кожної гілки влади. І не тільки для влади. Можливо настав час підсилити роль Торгово-промислових палат в цьому питанні? Для цього, як мінімум потрібно оновити і освіжити дуже застаріле законодавство, яке регулює їхню діяльність. Цей ресурс ми не можемо просто ігнорувати. Його потрібно використовувати з користю. З користю для учасників бойових дій і з користю для держави, адже це не лише додаткові робочі місця, але й податки до бюджетів різних рівнів.

Підсумовуючи...

Держава повинна зробити зараз все можливе, щоб герої війни мали можливість успішно інтегруватись в економіку, відчували себе повноцінними і цінними членами суспільства, а це в свою чергу сприятиме загальній соціальній стабільності. Вони мають унікальний набір навичок і досвіду, які можуть бути надзвичайно корисними в цивільній економіці.

Ми зараз в принципі говоримо про переосмислення ролі переробної промисловості. Ми більше не маємо права не вкладатись у розвиток оборонних підприємств. Маючи такого неадекватного сусіда, ми повинні постійно думати про розвиток зброї і військових технологій. А хто буде краще робити, для прикладу, дрони? Підприємець-початківець без бойового досвіду чи людина, яка колись була виробником, пішла захищати Україну і повернулася до мирного життя? Думаю, відповідь тут очевидна.

Очевидним і нагальним є також питання створення спільнот підприємців з бойовим досвідом, які будуть допомагати владі скеровувати свої зусилля у потрібне русло. Бо у нас дуже багато різних ветеранських громадських об'єднань і фондів, але майже ніхто з них цілеспрямовано не займається економічною соціалізацією та професійною реінтеграцією військовослужбовців. А вони мають бути і мають бути репрезентативними та готовими до діалогу з владами різних рівнів – не для того, щоб їй протистояти, а для того, щоб підкорегувати їхні дії у правильне русло.

Повторюсь, але нам потрібна всеохоплююча державна стратегія соціальної адаптації

учасників бойових з дуже конкретним планом заходів для кожної гілки влади. І не лише для влади, а для усього нашого суспільства. Якщо ми зараз не візьмемось за створення такої стратегії, то будемо мати дуже великі проблеми. І не лише в економіці та на ринку праці... (https://zaxid.net/sotsializatsiya_veteraniv_viyini_ekonomichniy_aspekt_n1579627). – 2024. – 08.02).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Галина Янченко, народна депутатка, «Слуга народу»

Не тільки БЕБ або чого не вистачає в урядових законопроектах для бізнесу

Минулого тижня уряд вніс в парламент одразу два законопроекти, які могли б перезавантажити відносини з бізнесом. Вони стали продовженням рішення РНБО та указу Президента, ухваленого після арешту Ігоря Мазепи та наступних переговорів з підприємцями. Аудит кримінальних проваджень та мораторій на будь-які процесуальні дії щодо бізнесу на 3 місяці стали ключовими пунктами указу РНБО. Ну і законопроекти про БЕБ.

Тим не менш, якщо саме рішення Ради нацбезпеки та оборони було прийнято бізнес-спільнотою достатньо позитивно, то законопроекти, які мали б реалізувати домовленості на рівні законодавства, одразу ж нарвалися на критику бізнес-асоціацій як такі, що «не дозволяють перезавантажити роботу БЕБ» та й взагалі не вирішують існуючих проблем.

Зрештою, попередні спроби вирішити проблему тиску на бізнес через зміни в підслідності повністю провалились. Так, попри те, що парламент забрав у СБУ можливість розслідувати «економіку», вони творчо підійшли до справи і відкривають справи проти бізнесу вже за іншими статтями – фінансування тероризму, державна зрада тощо. Так, лиша за останній 2023 рік Служба відкрила 200 кримінальних проваджень проти бізнесу. Ще цікавіша справа з підслідністю ДБР, якому взагалі ніколи і не надавали повноважень

розслідувати «економіку» – Бюро створювали для розслідувань зловживань самих правоохоронців та державних службовців. ти м не менше, минулого року ДБР відкрило 197 проваджень проти бізнесу, тобто лише на 3 менше, ніж СБУ.

Якщо ми хочемо кардинальних змін у відносинах правоохоронці-бізнес, потрібні зміни для всіх силовиків. Виключити зловживання та змінити підходи до проведення обшуків, встановити обов'язки для правоохоронців під час проведення слідчих дій може законопроект 9211, який ми внесли до парламенту разом з колегами з Мінцифри.

Що не так з обшуками у бізнесу

Сьогодні у наших правоохоронних органів достатньо широкий перелік повноважень під час обшуків. Вони надані для захисту інтересів держави. Однак, як це не прикро визнавати, але іноді такий інструмент боротьби зі злочинністю як обшук використовується для тиску на легальний бізнес. На жаль, за три роки роботи Парламентської спецкомісії з питань захисту інвесторів ми отримували з десятків таких звернень.

Для український бізнесу обшуки та подальший арешт майна створює серйозні незручності для роботи, а інколи і зовсім блокує діяльність. Наразі під час обшуку правоохоронці можуть вилучити фактично будь-що: техніку або партію товару, якщо вважатимуть, що це «речовий доказ» «злочину».

Ще більш болюче питання – вилучення грошових коштів. Часто дозвіл на таке вилучення готівки не фігурує в ухвалі про обшук, з якою приходять силовики, тож готівку вилучають по процедурі «тимчасово вилученого майна», оскарження якого не прописано в кримінальному процесуальному кодексі. Відповідно, у власників немає механізму, як законно і оперативно повернути це вилучене майно, зокрема і гроші. І це велика проблема.

Випадок з нашої практики – під час обшуку в однієї з компанії розробників ігор у Вінницькій області, слідчі вилучили 2000 ігрових приставок Playstation 4. Правоохоронці так і не довели, що приставки були знаряддям злочину, їх

повернули компанії лише за 1,5 року і половина з них за цей час зникла. Відповідальності ніхто не поніс.

І саме такі ситуації потрібно виправляти. Для цього ми пропонуємо Верховній Раді ухвалити законопроект 9211, який допоможе прибрати ці зловживання з боку окремих силовиків під час обшуків та зробити процес більш цивілізованим.

Що пропонує 9211

Загалом законопроект має 5 ключових норм.

Перша і ключова норма законопроекту – знищення корупційної схеми з арештом готівки, що не підлягає оскарженню і поверненню. Цим грішать більшість силовиків і цю схему ми закриваємо, як зазначалось вище.

Друге: як правило заборона вилучати техніку під час обшуків – інформація з неї має копіюватися. Для цього на законодавчому рівні пропонуємо розмежувати такі поняття як «електронна інформація», яка міститься на комп'ютерах, та сама «техніка». Зрештою, є позиція Верховного Суду, за якою техніку вважають лише носієм інформації, а інформацію, скопійовану на іншій носій також визнають оригінальним документом.

Тож якщо під час обшуку слідчий вважає, що на техніці може бути інформація, важлива для слідства, він зобов'язаний буде забирати саме інформацію, а не техніку. Тобто, копіювати інформацію з комп'ютерів. Для вилучення комп'ютерів та іншої техніки потрібна буде ухвала суду й обґрунтування, для чого потрібна саме техніка.

Третє: у виняткових випадках буде дозволено вилучати техніку – лише якщо слідчий зміг обґрунтувати, що саме техніка є знаряддям злочину, і суд дозволив її вилучити. В такому випадку слідчий зобов'язаний надати можливість власникам скопіювати інформацію з неї.

Крім того, вперше на законодавчому рівні ми вводимо терміни, на який накладається арешт – 60 днів. Після чого вилучена техніка підлягає поверненню, якщо не пред'явлено обвинувачення.

Зараз арешт на майно накладається безстроково. Якщо наклали арешт на майно

і протягом 60 днів особі не пред'явили обвинувачення, таке майно має бути повернуто її власнику (слідчий має провести всі необхідні експертизи, скопіювати інформацію і повернути майно, якщо на ньому немає слідів злочину).

Четверте: законопроектом ми даємо нові права для користувачів та власників приміщень – вони зможуть знімати процес обшуку на відео, що унеможливить спекуляції з боку слідчих.

І п'яте: прокурор зобов'язаний скасувати арешт майна одночасно з винесенням постанови слідчого про закриття кримінального провадження. Якщо цього не відбулося, власник може подати скаргу на дії прокурора. Це теж вкрай важлива норма, адже на сьогодні навіть після закриття кримінального провадження, арештоване майно особі не повертається. Тож власник такого майна змушений додатково наймати адвокатів, подавати клопотання на зняття арешту і ходити вибивати повернення свого майна.

Ми готові для подальшої роботи над текстом законопроекту, щоб знайти ідеальний баланс: зберегти повноваження правоохоронних органів для боротьби зі злочинцями та водночас унеможливити безпідставний тиск на бізнес, який вже давно чекає на ці зміни.

Законопроект 9211 максимально конструктивний: захищає права бізнесу при обшуках і при цьому не блокує розслідування проти «поганих хлопців». Тим не менше, ми відкриті до роботи над законопроектом, щоб зробити його максимально збалансованим і ефективним.

Але затягування розгляду законопроекту правоохоронним комітетом Верховної Ради повинно припинитись! Тим паче, що законопроект вже давно готовий до розгляду. Тож м'яч на полі правоохоронного комітету.

Не тільки обшуки

Повертаючись до рішення РНБО і Указу Президента на його виконання, серед ключових пунктів Указу було ще дещо цікаве і цілком практичне. Так, Указ передбачає аудит кримінальних проваджень проти бізнесу та 3-місячний мораторій на процесуальні дії по відношенню до підприємців. Така собі 3-місячна передишка, яку критично важливо

використати для напрацювання і прийняття системних рішень, зокрема по змінах до законодавства і нормативки.

Окрім змін, які запроваджує законопроект 9211, ще одна проблема, вирішити яку варто на законодавчому рівні – це переслідування бізнесу через старі землевідводи. Частина кримінальних проваджень відкривається навіть за фактом відведення землі попередніми власниками десятки років назад. Навіть наша Парламентська спецкомісія по захисту інвесторів має в роботі 3 кейси, де проблеми інвестору створювались через «розслідування» землевідведення під інвестиційний проєкт. Частина «розслідувань» починається через десятки років після відведення ділянки і після появи там фінансово спроможного інвестора.

Рішенням цієї проблеми може бути амністія по землевідведеннях за певними критеріями: категоріями земель, типами інвестпроектів або давності землевідведення. Тема складна, дискусивна і потребує експертного підходу. Тож у Парламентській спецкомісії ми запрошуємо усіх, хто має своє бачення, а ще краще експертизу долучитись до пошуку найкращого рішення.

Аналогічна пропозиція може бути поширена і на питання приватизації. Принаймні лише за останній рік економічний комітет Верховної Ради тричі піднімав питання відлякування потенційних інвесторів від приватизації через відкриття кримінальних проваджень правоохоронцями.

Випадки, в яких правоохоронці ставляться до бізнесу як до небезпечних злочинців, мають припинитись. Інакше жодні інвестиції наша країна не отримає.

Тому ми у Парламентській спецкомісії з питань захисту прав інвесторів виходимо з ініціативою створити групу по підготовці цих та інших законодавчих рішень для зменшення тиску на бізнес.

Часу небагато – лише 3 місяці. Зрештою, наступні 3 місяці будуть вирішальними і покажуть, чи серйозно ставиться правоохоронна система до Указів Президента. А ми – знайти комплексні рішення. Дуже сподіваюся, що вдасться (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/yanchenko/65c9d88bb68c6/>). – 2024. – 12.02).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Михайло Радущкий, голова Комітету ВР з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування

Реформа екстреної медичної допомоги: перехід на європейські стандарти

В центрі Лондона – новий артоб'єкт. Українські фронтові медики привезли машину «швидкої» з Харкова до столиці Великої Британії. Розстріляна автівка – чергове свідчення того, що росіяни порушують міжнародне право, атакуючи цивільних медиків. Від початку війни ворог пошкодив, знищив чи захопив майже 500 автомобілів швидкої допомоги. Але навіть в таких умовах ми продовжуємо розвиток екстреної медичної допомоги, в тому числі закупаємо нові машини швидкої допомоги з найновішим обладнанням.

До війни

На початку нашої каденції Комітет мав амбітні плани розвитку екстреної медичної допомоги. Уряд затвердив концепції реформування «екстренки» до 2023 року, де прописані ключові пріоритети. Ми проводили регулярні зустрічі з керівниками обласних центрів екстреної медичної допомоги. Одна з таких зустрічей відбулася у грудні 2021 року – говорили про проблеми та шляхи їхнього вирішення. Почули скаргу на роботу медиків у гірській місцевості. Звичайні автомобілі «швидкої» не завжди можуть доїхати на виклик засніженими дорогами в горах. Доручили Національній агенції «Медичні закупівлі України» придбати 245 автомобілів на базі Citroen Jumper з повним приводом, що можуть проїхати в умовах снігових заметів та розмитої дороги у горах. Що цікаво, на попередніх закупівлях машин «швидких» на суму в 1 млрд грн вдалося заощадити 346 млн грн. Саме на ці кошти придбали 245 машин Citroen Jumper.

Друге питання, яке порушувалося на зустрічі, стосувалося захисту працівників «швидкої» від агресії пацієнтів. Щороку Нацполіція фіксує сотні випадків агресії проти медиків.

Якщо така справа дійде до суду, то скоріш за все, зловмисник лише сплатить штраф по статті «хуліганство». Хоча, наприклад, за напад на журналіста передбачена кримінальна відповідальність.

Під час війни

Сьогодні робота працівників швидкої допомоги стала ще важливішою – вони рятують людей після ворожих обстрілів та вивозять поранених із лінії фронту. Попри повномасштабну війну продовжуємо реалізовувати ключові задачі реформування «екстренки».

Влітку минулого року Кабмін затвердив зміни, які переводять центри екстреної медицини на роботу за європейськими стандартами. Постанова Уряду вводить нове поняття «команда медицини катастроф» відповідно до міжнародних класифікацій ВООЗ. Ці команди поділятимуться на 3 типи: перший – для надання медичної допомоги постраждалим на місці подій та евакуації до медичних закладів, другий – за місцем проживання або перебування постраждалих, третій – за місцем перебування постраждалих з використанням наметів чи стаціонарних будівель.

Також у 2023 році стартував масштабний спільний проєкт МОЗ та Світового банку, в межах якого тренінги проходять 25 тис. працівників «швидкої». Головна мета проєкту – оновити підходи до надання екстреної медичної допомоги на догоспітальному етапі та зменшення смертності пацієнтів невідкладних станів, а також – розвиток навичок медицини катастроф для порятунку постраждалих від ворожих атак.

Разом з колегами подав до Верховної Ради законопроект № 10221. Документ пропонує доповнити Кримінальний кодекс двома статтями, встановивши відповідальність від 5 до 12 років позбавлення волі за напад на медичних працівників, працівників системи «екстренки», аптечних закладів, фахівців з реабілітації та рятувальників. Наразі працюємо з колегами з правоохоронного комітету та МВС над тим, щоб винести документ на голосування до сесійної зали.

Закупівлі «швидких»

Ще один важливий крок реформи – забезпечення бригад «екстренки» новими машинами із сучасним обладнанням. За даними МОЗ, від початку війни ворог пошкодив 103 автівки «швидкої» та 383 машини знищив або захопив. Тобто, недоступні майже 500 машин. Щоб оновити та поповнити автопарк центрів «екстренки», ми закуповуємо сучасні «швидкі» через МЗУ та приймаємо машини як благодійну допомогу.

З 2019 року Національна агенція «Медичні закупівлі України» закупила понад 1,1 тис. сучасних машин «швидких» на понад 2 млрд грн. Більшість з них – «швидкі» типу С, обладнані усім необхідним: кисневими балонами, кардіомоніторами, дефібриляторами, електрокардіографами та апаратами штучної вентиляції легень. Що дає змогу швидко й безпечно доправити тяжко хворих і важкопоранених до лікарні. Ще понад 300 машин Україна отримала від інших країн як допомогу.

І наостанок відзначу, що кожного року наш Комітет наполягає на тому, щоб у проєкті бюджету були пріоритетно закладені кошти на закупівлю «швидких», разом з колегами здійснюємо депутатський контроль за реалізацією стратегії та плануємо, що парламент нарешті ухвалить закон про посилення відповідальності за напад на працівників «швидкої». Плануємо й надалі підтримувати медиків «екстренки» (https://lb.ua/blog/mykhailo_radutskyi/600013_reforma_ekstrenoi_medichnoi.html). – 2024. – 23.02).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Ігор Дашутін, доктор юридичних наук, суддя Верховного Суду в Касаційному адміністративному суді

Міжнародне оподаткування під час дії воєнного стану

Комплексний підхід дозволяє врахувати транскордонні стандарти та національну економічну стратегію, що сприятиме ефективній повоєнній відбудові України.

Під час дії воєнного стану Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду вирішував спори щодо міжнародного оподаткування, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю нерезидентів та іноземних представництв та особливостями проведення відповідних розрахунків, правовим статусом бенефіціарного отримувача доходу. Сформульовані правові позиції важливі, оскільки дозволяють ефективно провадити транскордонну діяльність, що узгоджується з принципами верховенства права та економічної доцільності.

У контексті зовнішньоекономічної діяльності у справі № 640/17107/21 йшлося про те, що фізична особа – підприємець у 2012 році досягла пенсійного віку, встановленого Законом України від 09 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Ця особа не отримувала пенсійні виплати відповідно до законодавства України, а пенсія була призначена відповідно до законодавства Литовської республіки. Контролюючий орган на території України вказав на відсутність підстав звільнення платника від сплати єдиного внеску, оскільки основною умовою для звільнення від сплати єдиного внеску є отримання пенсійних виплат відповідно до законодавства України.

Верховний Суд висловився щодо вказаної діяльності нерезидента: фізичні особи – підприємці, що обрали спрощену систему оподаткування та отримують пенсію за віком або є особами з інвалідністю та отримують відповідно до закону пенсію або соціальну допомогу, та пенсія яким призначена за віком безстроково, попри перебування на обліку в Пенсійному фонді держав-учасниць, в тлумаченні Угоди між Урядом України і Урядом Литовської Республіки про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення від 27 вересня 1994 року, мають право не сплачувати єдиний соціальний внесок.

Тобто міжнародні договори, зокрема, Угода і Договір, укладені між Урядом України та Урядом Литовської Республіки, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного

законодавства України. Пріоритет норм міжнародного договору закріплений нормами Закону України від 09 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Відповідно до статті 4 Угоди між Урядом України і Урядом Литовської Республіки про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення від 27 вересня 1994 року, ратифікованої 16 травня 1995 року, Договірні Сторони надають на своїй території постійно проживаючим громадянам іншої Договірної Сторони права, однакові зі своїми громадянами в галузі пенсійного забезпечення. Згідно зі статтею 9 цього Договору сплата зборів державного соціального страхування проводиться відповідно до законодавства тієї Сторони, законодавство якої застосовується відповідно до цього Договору на момент ведення трудової діяльності.

Частина четверта статті 4 Закону України від 08 липня 2010 року № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» не визначає такої обов'язкової умови, як призначення пенсії лише за законодавством України. На переконання Верховного Суду, пільги встановлено для всіх суб'єктів, які є пенсіонерами за віком, незалежно від того, на підставі якого законодавства особа набула статусу пенсіонера за віком, чи то за нормами законодавства України, чи литовського законодавства.

Таким чином, отримання пенсії за законодавством України особами, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України від 09 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», не може вважатися виправданою, обґрунтованою та справедливою підставою для різниці під час вирішення питання щодо застосування звільнення від сплати єдиного внеску для осіб, які отримують пенсію відповідно до законодавства іншої держави і досягли пенсійного віку, визначеного статтею 26 цього Закону.

Згідно з фактичними обставинами, викладеними в постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 05.08.2022 у справі № 640/8574/19, контролюючий орган провів перевірку, якою встановив ненарахування податку на доходи нерезидента. Платник указав, що транспортно-експедиційні послуги не є фрахтом, а отже, відсутні правові підстави для донарахування податку на прибуток іноземних юридичних осіб.

Верховний Суд зазначив, що фрахт є винагородою (компенсацією), що виплачується за договорами перевезення, найму або піднайму судна чи транспортного засобу (їхніх частин), зокрема, для перевезення вантажів залізничним транспортом. Щоб уважатися фрахтом, виплата має здійснюватись або за договором перевезення, або за договором найму (оренди) залізничного транспорту. Фрахтом у такому разі є виплата експедитором винагороди перевізнику.

Виплати за транспортно-експедиторським договором на перевезення мають іншу природу і не є фрахтом. Якщо надані транспортно-експедиційні послуги за своєю суттю не є фрахтом, то відсутні правові підстави для донарахування податку на прибуток іноземних юридичних осіб.

Суд касаційної інстанції пояснив, що необхідною умовою для застосування пункту 141.4 статті 141 Податкового кодексу України є те, що об'єктом оподаткування є доходи нерезидента, отримані із джерела, що походить із України, якщо цей нерезидент провадить господарську діяльність на території України. У разі ведення нерезидентом на території України господарської діяльності, доходи за відповідними видами фрахту (підпункт «г») або інші доходи (підпункт «й») оподатковуються відповідно за ставками 6% та 15%. Винятками є умови міжнародних договорів із додержанням установленної процедури підтвердження.

Отже, національні стандарти (положення) бухгалтерського обліку не передбачають спеціальної методики для визначення справедливої та амортизованої вартості фінансових зобов'язань, а також органи, на

які покладено регулювання питань методики бухгалтерського обліку та фінансової звітності, не надали роз'яснення щодо практики такого дисконтування. Тому платник, облік якого не базується на міжнародних стандартах фінансової звітності, не зобов'язаний визначати методи оцінки цих фінансових зобов'язань самостійно.

У справі № 400/1794/19 йдеться про те, що контролюючий орган за результатами перевірки встановив порушення платником договору щодо здійснення виплати нарахованих відсотків за кредитом, зокрема відсутність юридичної особи на день реєстрації в Національному банку України угоди про заміну сторони, хоча платник продовжував нараховувати відсотки по кредиту та відносити до складу витрат такі відсотки та курсові різниці. Не погоджуючись з висновками контролюючого органу, платник указав, що дотримав усіх встановлених податковим законодавством вимог, його первинний кредитодавець передав своє право вимоги новому кредитодавцю, а кредитний договір та угода про заміну сторони у кредитному договорі були зареєстровані в Національному банку України відповідно до вимог чинного законодавства.

Верховний Суд указав, що на час виникнення спірних правовідносин обов'язковою була вимога щодо реєстрації в Національному банку України, зокрема, додаткової угоди до основного кредитного договору, якою змінено кінцевий термін повернення кредиту. Постановою Правління Національного банку України від 04 грудня 2015 року № 863 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках» було визнано необов'язковою реєстрацію змін до вже зареєстрованого договору лише в частині зміни сторін зобов'язання.

Таким чином, невиконання обов'язку з реєстрації договору про отримання кредиту або позики в іноземній валюті від нерезидента або змін до такого договору зумовлює застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства, але не вказує на нечинність такого договору або змін до нього. Тобто невиконання обов'язку з реєстрації

договору про отримання кредиту або позики в іноземній валюті від нерезидента або змін до такого договору, визначеного Положенням про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезидентам, затвердженого постановою Правління Національного банку України 17 червня 2004 року № 270 (у редакції на момент виникнення спірних правовідносин), призводить до відповідальності, встановленої Указом Президента України від 27 червня 1999 року № 734/99 «Про врегулювання порядку одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів та застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства» та Порядком застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства, затвердженого наказом Державної податкової адміністрації України від 04 жовтня 1999 року № 542.

Щодо діяльності іноземних представництв, у справі № 200/7051/20-а платник наполягав на застосуванні пільгової ставки податку під час оподаткування доходів, джерело походження яких є з України, оскільки уклав з компанією нерезидента договори позики, згідно з умовами яких була встановлена сплата платником процентів за користування позикою. Контролюючий орган за результатами перевірки діяльності платника, компанії нерезидента та повіреного компанії (фізичної особи – нерезидента), покликаючись на наявність в останнього повноважень на укладення від імені нерезидента будь-яких угод та повноважень щодо розпорядження майном, дійшов висновку, що діяльність повіреного компанії має розглядатися як діяльність постійного представництва. Оскільки компанія-нерезидент вважається такою, що має постійне представництво на території України, то під час перерахування компанії-нерезиденту відсотків за користування позикою платник як податковий агент був зобов'язаний утримати і перерахувати до бюджету України податок за ставкою 15%, закріпленою підпунктом 141.4.2 пункту 141.4 статті 141 Податкового кодексу України.

Верховний Суд сформулював висновок, згідно з яким якщо основний вид діяльності представництва є тотожним з видом діяльності нерезидента (материнської компанії), визначеним у статутних документах нерезидента, то представництво в цілях оподаткування розглядається як постійне представництво. Для розмежування «постійного» представництва від «непостійного» (некомерційного), потрібно зважати на ключові характеристики, які є базою для їх розмежування. Насамперед, діяльність непостійного представництва має підготовчий або допоміжний характер щодо діяльності компанії нерезидента і має бути відмінною від статутних функцій материнської компанії.

Суд зробив акцент, що факт видачі нерезидентом довіреностей фізичній особі не визначається нормами Конвенції між Урядом України та Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи, ратифікованої Законом України № 412-VII від 04 липня 2013 року, як вчинення повіреним дій, що в будь-якому разі свідчать про ведення діяльності постійного представництва в тлумаченні положень цієї Конвенції. Висновки про вчинення функцій постійного представництва мають ґрунтуватися на аналізі фактично вчинених дій такого представника.

У справі № 280/4264/21 йшлося про діяльність резидента Республіки Кіпр у межах України, яка утворювала постійне представництво. На думку контролюючого органу, платник, порушуючи вимоги податкового законодавства, сплатив до бюджету 5% від суми перерахованих резиденту Республіки Кіпр дивідендів, хоча чинне законодавство України визначає таку ставку в розмірі 15%. Платник указав, що резидент України, понад 20% статутного капіталу якого належать нерезиденту договірної держави, звільнений від обов'язку оподатковувати за ставкою 5% дивіденди, що виплачуються нерезиденту, у разі існування одночасно двох умов: 1) наявне постійне представництво нерезидента в Україні; 2) таке постійне представництво має провадити

підприємницьку діяльність нерезидента в Україні.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду сформулював правову позицію, що основною зазвичай вважають діяльність, що є суттєвою і важливою, враховуючи зміст комерційних цілей і завдань організації. Не є підготовчою або допоміжною діяльність, основна мета якої збігається з основною метою підприємства в цілому. Вирішальним критерієм має бути визначення того, чи становить діяльність, яка провадиться у визначеному місці, суттєву і важливу частину діяльності підприємства в цілому. Кожний випадок має аналізуватись окремо (пункт 59 Коментарів до Модельної конвенції Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) від 2017 року).

Таким чином, щоб визначити, чи господарська діяльність є підготовчою або допоміжною, необхідно порівняти функції, які здійснюються в Україні, з функціями, які підприємство виконує в іншій країні. Підготовча діяльність передую початку основної діяльності нерезидента на території України. Допоміжна діяльність зазвичай є діяльністю, яка ведеться з метою підтримки чогось, не будучи суттєвою і важливою частиною підприємства в цілому. Малоімовірно, що діяльність, яка вимагає залучення значної частини активів або персоналу, може вважатись діяльністю допоміжного характеру (пункт 60 Модельної конвенції ОЕСР від 2017 року). Допоміжна діяльність забезпечує процес ведення основної господарської діяльності нерезидентом, провадиться одночасно з основною діяльністю, але до основної не належить. Підготовча чи допоміжна діяльність виконується на користь самої іноземної компанії, а не коштом третіх осіб.

Верховний Суд дійшов фундаментальних висновків і щодо проведення розрахунків. Так, у постанові від 04.07.2023 у справі № 826/20668/13-а спірним питанням було те, що придбані цінні папери та корпоративні права не були попередньо оплачені пайовими венчурними інвестиційними фондами, в інтересах яких платник відчужував ці

активи. Податковий орган виключив з активів інституту спільного інвестування (далі – ІСІ) цінні папери, неоплачені на момент їх продажу. На переконання контролюючого органу, оскаржувані операції з продажу векселів та корпоративних прав є звичайними операціями купівлі-продажу цінних паперів, оскільки вказані векселі та корпоративні права були придбані платником не з коштів, залучених від інвесторів. Платник зауважив, що правомірно врахував під час складання податкової звітності з податку на прибуток від'ємного значення об'єкта оподаткування, що не підлягало включенню до валових витрат.

Правова позиція у справі полягала в тому, що цінні папери, які є майном, що формується як з коштів, залучених від інвесторів, так і з доходів від здійснення операцій з активами ІСІ, доходів, нарахованих за активами ІСІ, є активами ІСІ, сформованими коштами спільного інвестування. Кошти, направлені на оплату придбаних векселів та корпоративних прав, отримані як дохід від продажу цих векселів та корпоративних прав, становлять активи ІСІ. Залучені від інвесторів кошти у процедурі розміщення компанією з управління активами інвестиційних сертифікатів є активами ІСІ, як і дохід, одержаний від операцій з такими активами, незалежно від порядку здійснення розрахунків за операціями з купівлі-продажу цих активів.

Суд уточнив, що чинне законодавство не встановлює вимог щодо черговості подій операцій з купівлі-продажу цінних паперів (оплата чи передача права власності). З часу набуття покупцем права власності на цінні папери, тобто з моменту зарахування їх на відповідний рахунок, цінні папери є контрольованими активами, від використання яких очікується отримання економічних вигод.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду висловився щодо правового статусу бенефіціарного отримувача доходу в постанові від 14.03.2023 у справі № 640/12206/19. Контролюючий орган за результатами проведеної перевірки встановив факти документального оформлення платником операцій з придбання ігрових автоматів,

монтажних послуг, придбання будівельних матеріалів у суб'єктів господарювання з контрагентами, за якими на підставі наданих до перевірки документів та податкової інформації, наявної в податковому органі, не підтверджено придбання послуг і товарів. Було встановлено ознаки неплатоспроможності платника та відсутність достатньої наявності оборотних активів для погашення поточних зобов'язань. Платник заперечив указані висновки контролюючого органу та вказав, що на підставі відомостей розміщених у Єдиному реєстрі податкових накладних, його контрагент здійснював транзитні фінансові операції з придбання будівельно-монтажних робіт і будівельних матеріалів.

На думку Суду, існував зв'язок між платником та Компанією «Svitland Development Limited» (Республіка Кіпр), яка опосередковано через Компанію «Citabluz Limited» (Республіка Кіпр) володіла часткою в статутному капіталі платника в розмірі 80%. Компанія «Svitland Development Limited» (Республіка Кіпр) не була щодо платника податків філією, дочірнім або спільним підприємством, представництвом або підрозділом. Платник не був інвестором Компанії «Svitland Development Limited» (Республіка Кіпр). Фізичні особи володіли часткою у Svitland Development Limited (Республіка Кіпр) у розмірі 20%. Часка фізичних осіб у структурі власності платника складала сукупно 16,12%. У Компанії «Svitland Development Limited» частка Компанії «Jerusalem Economy Ltd» (Ізраїль) (Республіка Кіпр) складала 69,86%, частка громадянина – 16,9%, платника податків – 13,52%.

Підсумковий висновок полягав у тому, що кінцевим бенефіціарним власником для юридичних осіб є будь-яка фізична особа, яка чинить вирішальний вплив на діяльність юридичної особи, зокрема, через ланцюг контролю / володіння. Кінцевим бенефіціарним власником не може бути особа, яка має формальне право на 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі, але є комерційним агентом, номінальним власником або номінальним утримувачем, або лише посередником щодо такого права.

Ознакою прямого вирішального впливу на діяльність є безпосереднє володіння фізичною особою часткою у розмірі не менше 25 відсотків статутного (складеного) капіталу або прав голосу юридичної особи. Ознаками непрямого вирішального впливу на діяльність є володіння фізичною особою часткою у розмірі не менше ніж 25 відсотків статутного (складеного) капіталу або прав голосу юридичної особи через пов'язаних фізичних чи юридичних осіб, трасти або інші подібні правові утворення чи здійснення вирішального впливу шляхом реалізації права контролю, володіння, користування або розпорядження всіма активами чи їх часткою, права отримання доходів від діяльності юридичної особи, трасту або іншого подібного правового утворення, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування органів управління, а також вчинення правочинів, які дають можливість визначати основні умови господарської діяльності юридичної особи, або діяльності трасту або іншого подібного правового утворення, приймати обов'язкові до виконання рішення, що мають вирішальний вплив на діяльність юридичної особи, трасту або іншого подібного правового утворення, незалежно від формального володіння.

Отже, для застосування пункту 9 Положення (стандартів) бухгалтерського обліку 21 необхідно, щоб особа, на користь якої має повертатися заборгованість, була філією чи іншим структурним підрозділом боржника, або мала статус асоційованого, спільного підприємства з боржником. Тобто позикодавець має бути підпорядкованим боржнику або боржник повинен мати суттєвий вплив на нерезидента-позикодавця.

Правила оподаткування доходів бенефіціарного власника стали предметом розгляду у справі № 804/3765/16. Виплачуючи дохід нерезиденту Великобританії у вигляді сплати процентів за користування кредитними коштами на підставі кредитних договорів, український банк застосовував встановлені міжнародним договором пільги. Податкове повідомлення-рішення було прийняте на

підставі акта перевірки із висновком про порушення платником порядку утримання та сплати до бюджету податку на доходи нерезидентів із джерелом їх походження з України, з огляду на неутримання та несплату до бюджету податку з доходів нерезидента за ставкою 15 відсотків, неоприбуткування за ставкою 20 відсотків виплачених нерезиденту коштів за виробництво та розповсюдження реклами.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду вказав, що закріплені міжнародними договорами пільги зі сплати податку не можуть бути застосовані, коли нерезидент виконує функцію утримувача коштів (номінального власника) або є тільки посередником щодо такого доходу. Якщо нерезидент виплачує суми, які повністю або частково отриманні з доходів щодо виплат дивідендів, процентів, роялті третім особам за своїми договірними зобов'язаннями, то такий нерезидент не є бенефіціарним власником доходів. Резидент власним коштом сплачує податок за ставкою 20 відсотків суми виплат нерезидентам за виробництво та/або розповсюдження реклами, попри місця надання зазначених послуг.

Отже, підходи Верховного Суду щодо міжнародного оподаткування під час дії воєнного стану зорієнтовані на врахування умов міжнародних договорів та змісту комерційних цілей платника, кваліфікацію договірних умов і об'єкта оподаткування, порівняння фактично вчинених функцій платника в Україні та іншій країні, аналіз правил оподаткування доходів, процедур залучення коштів від інвесторів і ознак непрямого вирішального впливу на господарську діяльність. Такий комплексний підхід дозволяє врахувати як транскордонні стандарти поведінки, так і національну економічну стратегію, що сприятиме ефективній повоєнній відбудові України, зокрема, шляхом посилення міждержавного співробітництва та залучення додаткових коштів від іноземних партнерів (<https://sud.ua/uk/news/blog/293851-mizhnarodne-opodatkuvannya-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu>). – 2024. – 22.02).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Євген Чолій, президент ГО «Україна-2050»

Як максимізувати користь заморожених активів Росії за кордоном

У високих політичних і фінансових колах тепер обговорюється спірне питання про те, як найкраще отримати доступ до російських активів за кордоном, які були заморожені Західними владними структурами у відповідь на російське військове вторгнення в Україну, щоб компенсувати їй величезні збитки, завдані Росією.

Лише заморожені активи Центрального банку Росії за кордоном оцінюються в 260 мільярдів євро, а фінансовий прибуток у 2023 році з частини цих активів тільки у одному депозитарії цінних паперів склав близько 4,4 мільярда євро.

Зараз розглядаються такі пропозиції: (а) оподаткування заморожених активів; (б) розморожування річних фінансових прибутків із заморожених активів; та (в) використання заморожених активів як забезпечення кредитів Україні.

По суті, ці пропозиції спрямовані на те, щоб уникнути розморожування на початку самих заморожених активів що, таким чином, не максимізує їх користь у спосіб, який був би найбільш продуктивним для України та глобальної безпеки.

Чи є кращий спосіб максимізувати користь заморожених активів Росії за кордоном?

16 березня 2022 року Міжнародний суд у Гаазі виніс проміжне рішення у справі Україна проти Російської Федерації, заявивши, що: «“Спеціальна військова операція”, яку проводить Російська Федерація, призвела до численних загиблих і поранень цивільного населення. Вона також завдала значної матеріальної шкоди, включаючи руйнування будівель та інфраструктури. Напади тривають і створюють все складніші умови життя цивільного населення». На цій основі Міжнародний Суд призначив деякі тимчасові

заходи, включаючи, що: «Російська Федерація повинна негайно зупинити розпочаті 24 лютого 2022 року військові операції на території України».

Від того часу, щоденно, Росія зухвало порушує це рішення Міжнародного Суду і російські війська невинно проводять жорстокі повітряні атаки проти цивільного населення та інфраструктури України та вчиняють акти геноциду, в тому числі примусову депортацію дітей до Росії з тимчасово окупованих територій України.

Численні резолюції та заклики міжнародної спільноти до Росії припинити вторгнення в Україну та вчинення актів геноциду продовжують демонстративно ігноруватися Кремлем.

Міжнародний кримінальний суд навіть видав 17 березня 2023 року ордер на арешт Президента Росії Володимира Путіна «за незаконну депортацію і переміщення українських дітей з окупованих територій України до Російської Федерації, всупереч ... Римського статуту».

Враховуючи все це, заморожені активи Росії повинні бути спершу використані для того, щоб змусити її виконати рішення Міжнародного суду від 16 березня 2022 року та численні резолюції і заклики міжнародної спільноти щоб Росія припинила вторгнення в Україну і дотримувалася принципів міжнародного права, закріплених у Статуті Організації Об'єднаних Націй.

Західні владні структури, які заморозили активи Росії повинні тепер надати Росії відповідний термін для припинення військового вторгнення в Україну, виведення військ з усіх територій України та повернення в Україну всіх військовополонених і українських дітей, примусово депортованих до Росії і, у разі невиконання цього, заздалегідь визначені суми з цих заморожених активів були б конфісковані щодня та передані Україні за кожен день, що Росія порушує цей термін.

Такий підхід міжнародного співтовариства повністю відповідав би: (1) статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, яка підтверджує невід'ємне право на колективну самооборону, якщо на члена ООН скоєний збройний напад;

і (2) статтям про Відповідальність держав за міжнародні протиправні дії, які були рекомендовані урядам Резолюцією 56/83 Генеральної Асамблеї ООН, прийнятою 12 грудня 2001 року, а зокрема: (а) статтям 30 і 31, які зобов'язують держави припинити будь-яку міжнародну протиправну дію та повністю відшкодувати збитки, спричинені таким діянням; і (б) статтям 40 і 41, які передбачають, що держави повинні співпрацювати, щоб покласти край будь-якому серйозному порушенню зобов'язання, що впливає з імперативної норми загального міжнародного права, такої як заборона агресії.

Після повного виходу Росії з усіх територій України та повного дотримання інших застосовних умов, будь-які заморожені активи, що залишилися, повинні стати предметом розгляду у спрощеному порядку щоб допомогти остаточно забезпечити справедливую компенсацію Україні за величезні збитки завдані Росією.

Цей спосіб дій максимізував би користь заморожених активів Росії за кордоном і забезпечив би найбільший позитивний ефект для України і глобальної безпеки, та водночас за мінімальної опозиції. Він також стримував би інші авторитарні режими з імперіалістичними амбіціями від порушення основних принципів міжнародного права (https://zaxid.net/yak_maksimizuvati_korist_zamorozhenih_aktiviv_rosiyi_za_kordonom_n1580424). – 2024. – 21.02).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Іван Слободяник, виконавчий директор Всеукраїнської асоціації громад, голова Всеукраїнського конгресу фермерів

Господарському кодексу в Україні – бути

Як невірний переклад одного слова може призвести до ліквідації Господарського кодексу України.

Більш року Всеукраїнський Конгрес Фермерів та Всеукраїнська асоціація громад відстоює права фермерських господарств при обговоренні законопроекту №6013 «Про

особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період».

Цим законопроектом пропонується знищити Господарський кодекс України.

При обговоренні цього законопроекту у робочій групі наштовхнувся на висновок однієї із грантових організацій, яка між іншим мотивує скасування Господарського кодексу України тим, що його немає в жодній країні світу, а тому і нам не потрібно.

Але таке твердження ґрунтується на маніпулятивному перекладі слова «господарський» на іноземну мову.

Нещодавно із швейцарської бібліотеки мені передали переклад Господарського кодексу України на англійську мову у перекладі Уільяма Батлера – Economic Code of Ukraine.

На Amazon можна придбати за 367 \$.

Українське слово «господарський» у перекладі на англійську мову буде «economic» або «commercial».

Економічні, Комерційні, Торгові чи Підприємницькі кодекси існують у Австрії, Алжирі, Болівії, Бразилії, Венесуелі, Еквадорі Єгипті, Індонезії, Іспанії, Йорданії, Катарі, Колумбії, Кувейті, Латвії, Ліхтенштейні, Люксембурзі, Лівії, Макао, Марокко, Мексиці, Монако, Німеччині, Нідерландах, Португалії, Південній Кореї, США, Тунісі, Туреччині, Франції, Чилі, Естонії, Японії та деяких інших країнах.

Для прикладу у Франції у перекладі маємо Торговий кодекс, хоча на мові оригіналу «Code de Commerce de France» (той самий комерційний або господарський).

Сутність цих Комерційних, Економічних чи Торгових кодексів одна – поряд із Цивільним кодексом врегулювати відносини бізнесу.

Наприклад, стаття 1 Комерційного кодексу Південної Кореї – «якщо в даному Кодексі відсутні положення по комерційному питанню, то застосовуються звичаї ділового обороту, а у випадку відсутності звичаїв ділового обороту – положення Цивільного кодексу».

Тобто ці кодекси є аналогією Господарського кодексу України, який поруч із Цивільним кодексом регулює відносини бізнесу.

Прикметно, що Бельгія в 2013 році прийняла саме Господарський кодекс (англ. Code of Economic Law; фр. Code de droit économique) з метою «сприяти інтеграції бельгійського господарського права в концепт європейського права», а також «дати чітке уявлення про роль державної влади в регуляції економічної активності та визначити, які інструменти вона має», зазначають у доповіді Міністерства економіки Бельгії.

В свою чергу прийняття Господарського кодексу Естонії (набрав чинності у 2014 році) обумовлювалося потребами збільшення свободи підприємницької діяльності та зменшення бюрократії.

Як Естонія, так і Бельгія мають поруч з Господарським, і Цивільний кодекс.

Прикметно, що ухвалений 22.02.2024 закон (законопроект 5593-д) вносить зміни до Господарського кодексу України. Одночасно автори цього ж законопроекту наполягають на ліквідації Господарського кодексу України, а відтак питання: навіщо сьогодні приймати зміни до кодексу, щоб завтра його скасувати? Отже, Україні варто не експериментувати, а з метою сприяння інтеграції українського господарського права в концепт європейського права змінити, а не скасовувати Господарський кодекс, оскільки в переважній більшості він застарів.

Саме в Господарському кодексі України варто кодифікувати всі організаційно-правові форми організацій, які охоплюють поняття «фермер», та визначити особливості їх правового регулювання.

Таким чином, фермери замість хаосу, який може породити законопроект №6013 – чекають визначеність свого правового статусу та його укріплення в світлі євроінтеграційних процесів.

Не виключено, що Україна, враховуючи свою аграрну унікальність, заслуговує також і на Аграрний кодекс (<https://sud.ua/uk/news/blog/294197-gospodarskomu-kodeksu-v-ukrayini-buti>). – 2024. – 26.02).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Мартина Богуславець, виконавча директорка аналітичного центру «Інститут законодавчих ідей»

Закон про лобізм: чи торкнеться він реальних лобістів

Верховна Рада прийняла в цілому законопроект про лобізм. Проте він набуде чинності після створення Реєстру прозорості від НАЗК, але не пізніше 01 січня 2025 року.

Закон про лобізм – одна з вимог ЄС у рамках антиолігархічного плану дій, виконати які Україна мала до березня 2024 року. І виконала, хоча формально.

Адже на практиці реальні лобісти і надалі зможуть непублічно вирішувати питання та просувати законопроекти через депутатів. Адже жодних вимог щодо звітування нардепів після їх контактів з лобістами (з Реєстру чи з бізнесу) немає. Правила етичної поведінки застосовуватимуться теж лише для лобістів. Нардепи вирішили не обтяжувати себе дотриманням додаткових правил, якщо на них здійснюють вплив лобісти.

Хто не є лобістами? Закон визначає, що діяльність ГО, інших неприбуткових організацій не є лобіюванням. Виключення – якщо така діяльність стосується “комерційних інтересів”, тобто коли особа в межах господарської діяльності отримує гроші чи інші вигоди, наприклад, у разі прийняття якогось НПА.

Ризиком “комерційного інтересу” є можливість називати так будь-яку діяльність, що переслідує певний інтерес чи має на меті отримання вигоди матеріального або нематеріального характеру.

Водночас законопроект 10373, який саме встановлює відповідальність за порушення закону про лобізм, проголосований лише в першому читанні (https://censor.net/ua/blogs/3475125/zakon_pro_lobizm_chy_torknetsya_vin_realnyh_lobistiv). – 2024. – 23.02).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Роман Бабій, український правник, політик, народний депутат України

IX скликання, член Комітету Верховної Ради України з питань правової політики.

Оцінювати не можна підтверджувати?

Днями Мінфін опублікував на своєму сайті Матрицю Реформ, яка підготовлена Кабміном у співпраці із Світовим банком та є втіленням побажань та рекомендацій наших міжнародних партнерів. Мова про лист із США восени минулого року, який назвали «План реформ від Білого дому» та пріоритетів, висловлених послами країн «Великої сімки».

Судова реформа в цій Матриці реформ висвітлюється в першому розділі, поруч із антикорупційною та правоохоронною. Першим пунктом серед умов та рекомендацій по судовій реформі зазначено відновлення призупиненого в 2019 році кваліфікаційного оцінювання діючих суддів.

Новостворена Вища кваліфікаційна комісія суддів України наразі доволі активно продовжує процедуру одноразового кваліфікаційного оцінювання діючих суддів, запроваджену в 2016 році.

Для розуміння ситуації – у чинному законодавстві є дві різних процедури, за якими ВККСУ оцінює суддів чи кандидатів в судді: підтвердження здатності судді (кандидата) здійснювати правосуддя та перевірка відповідності судді займаній посаді.

Саме перевірка відповідності судді і є процедурою, яка застосовується до вже призначених суддів, кожен суддя зобов'язаний її пройти. Цей процес має відбутися один раз і як виключення, про що наголошувалося у висновках міжнародних експертів, які надавалися введенням в законодавство цього інституту.

Регулювання цієї процедури міститься в Перехідних положеннях Конституції України (п. 16-1) та Перехідних положеннях Закону «Про судоустрій і статус суддів» (і це вчоргове підкреслює одноразовість та тимчасовість цієї процедури). Зокрема в п. 20 Перехідних положень Закону про судоустрій донедавна було встановлено, що відповідність займаній посаді судді, якого призначено на посаду строком на п'ять років або обрано суддею

безстроково, оцінюється колегіями ВККСУ в порядку, визначеному цим Законом. І якщо суддя не проходить перевірку чи відмовляється від неї, то він звільняється з посади Вищою радою правосуддя (ВРП) за поданням тієї ж самої колегії ВККСУ.

Така процедура діяла до 30.12.2023 р., допоки парламент не ухвалив зміни до законодавства, які удосконалюють та досить суттєво змінюють процедури добору нових суддів та проходження суддівської кар'єри.

«Вузьким» місцем такого регулювання було те, що формально достатньо було рішення не всього складу ВККСУ, а лише колегії ВККСУ у складі трьох членів, щоб визнати суддю таким, що пройшов перевірку. На відміну від іншої процедури – підтвердження здатності судді, в якій у разі негативного висновку ГРД щодо судді (кандидата) ВККСУ долає його, приймаючи рішення повним складом. З цього приводу точилися дискусії, зокрема висловлювалася думка, що процедури перевірки відповідності судді займаній посаді та підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя є тотожними за своїм змістом. Але, на моє переконання, норма була прописана таким чином, що пленарний склад (повний склад) ВККСУ був позбавлений можливості впливати на рішення колегії. Адже пленарний склад не мав повноважень у цій процедурі навіть при негативному висновку ГРД. Таке ж розуміння було підтверджено і практично всіма науковцями з провідних навчальних та наукових інституцій, які були залучені до обговорення необхідності внесення змін до цієї норми.

Цю ситуацію вдалося виправити змінами у чинне законодавство, і з 30.12.2023 р. відповідно до п. 20 Перехідних положень в редакції Закону №3511-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедур суддівської кар'єри» передбачено участь пленарного складу ВККСУ у перевірках відповідності суддів займаній посаді. Перехідні положення доповнені новими пунктами (п. 20-1 та п. 20-2), які вирішують певні проблемні

питання, що виникали на практиці в цих процедурах. Переконали, це правильний підхід, який підвищує роль ГРД та ВККСУ в повному складі в таких перевірках. На жаль, це можливо виключно на майбутнє, по суддям які не пройшли оцінювання колегіями ВККСУ до 30.12.2023.

Однак виникає важливе питання. Чи перевіряти знову суддів-п'ятирічок (тих, які в свій час були призначені вперше на 5 років і підлягали перепризначенню), які відповідно до чинного законодавства вже пройшли перевірку відповідності судді? Мова про суддів, які проходили перевірку за участі ВРП в період, коли ВККСУ не працювала (більше трьох років) на підставі Закону № 679-ІХ, що був прийнятий ще в червні 2020 року. Він надавав повноваження ВРП на період відсутності ВККСУ вносити Президенту подання на призначення суддів-п'ятирічок, які пройшли перевірку відповідності в порядку п. 20 Перехідних положень в редакції, що діяла на той час, та мали позитивне рішення колегії ВККСУ. Відповідно до повноважень ВРП, якщо до таких суддів були питання з боку, зокрема, ГРД, то вони мали бути враховані при прийнятті рішення. ВРП ці функції виконала, внесла подання, оцінивши негативні висновки ГРД, а Президент України більшість з них призначив суддями на постійній основі.

Здавалося б, питань не мало би бути. Але вони з'явилися після поновлення роботи ВККСУ. Деяким активним громадянам не сподобалося як ВРП виконала свою роботу в цій частині (недостатньо мотивовані рішення або не той результат?). Практика складається таким чином, що вже призначені судді-п'ятирічки проходять ще раз перевірку відповідності у ВККСУ (вже по новим правилам, за участю пленарного складу ВККСУ), яка закладалася як одноразова виключна процедура. І якщо ВККСУ приймає рішення, що вже призначений Президентом України суддя не проходить таку нову «повторну» перевірку, то виникає ряд критичних для подальшого розвитку ситуації питань: на якій підставі ВРП переглядати свої вже прийняті рішення по цим суддям і як їх мотивувати, якщо ці питання вже були

предметом розгляду ВРП і відповідним обставинам надавалася оцінка? На якій підставі Президенту України скасовувати свій Указ про призначення судді чи звільняти суддю, який вже пройшов оцінювання у відповідності до чинного законодавства?

А чи законні судові рішення, ухвалені судьями, яких на підставі однакових негативних висновків ГРД, ВРП визнано доброчесними, а ВККСУ – не доброчесними?

І це не про конкретні персоналії, до яких дійсно могли бути питання, але вони мали би бути вирішені у визначений законом спосіб (в нашому випадку – на стадії розгляду питання у ВРП). Це – про повагу до закону та підходи до застосування законодавства з боку ВККСУ.

І на жаль, наразі вони викликають більше питань ніж відповідей (https://censor.net/ua/blogs/3475127/otsnyuvati_ne_mojna_pdtverdjuvati). – 2024. – 23.02).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 04 (268) 2024

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:

А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:

Н. Крапіва

Підп. до друку 04.03.2024

Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,62.

Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.